

Gitsem de Konya'ya Yine Gönlüm Bu Yerdedir; Son Divan Şairlerinden Baba Hüsnî'nin Samsun'la İlgili Şiirleri*

*Even if I Go to Konya, My Heart is Still in That Place; Poems About Samsun of
Baba Hüsnî Who is One of The Last Divan Poets*

Öz

Sonradan "Baba Hüsnî" diye tanınacak olan şair ve muallim Hüseyin Hüsnü (Ozanbay), 1882'de Dağıstan'da doğmuş, ilk ve orta tahsilini memleketinde yapmış, ardından İstanbul'da önce Dârülmuallimin'i daha sonra da Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. 1909'da İskodra İdadisi Türkçe ve edebiyat öğretmenliğine başlayan Hüsnî, 1911 yılında Samsun Lisesi edebiyat ve Türkçe öğretmenliğine tayin edilmiştir. Şairin 30 yaşlarında başlayan Samsun macerası 20 yıldan uzun bir süre devam etmiştir. Samsun'da şairliğiyle de tanınan Baba Hüsnî; sivri dilli ve rint-meşrep oluşunun tesiriyle, buradan kendi isteği dışında ve maaşı düşürülerek Konya'ya gönderilmiş, 8 yıl da Konya'da görev yaptıktan sonra, 1942'de vefat etmiştir. Mezarı Üçler Mezarlığı'ndadır. Son divan şairlerinden biri sayılabilecek Baba Hüsnî, her ne kadar şekil itibarıyla eskiyi devam ettirse de halk şiirinden de yararlanmış. Bu yüzden Hüsnî'yi döneminin divan edebiyatı ile halk edebiyatı arasında köprü görevi gören şairlerinden biri olarak değerlendirmek mümkündür. Hüsnî'nin bilinen tek eseri *Divan*'ıdır. İki yazma nüshası olan *Baba Hüsnî Divanı*'nda dini ve tasavvufi konular, dönemden şikâyet ve eleştiri, aşk teması, tarihi olaylar, ölüm gibi çok farklı konular işlenmiştir. Şiirlerinin mizahî yönü de olan şair, ayrıca millî ve hamasi şiirler de yazmıştır. *Baba Hüsnî Divanı*, Osmanlı'nın son ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan maddî ve manevî zorlukları, Millî Mücadele döneminde yurtta yaşananları konu alması, yazıldığı zaman ve mekânların sosyal hayatını yansıtmaya bakımından önemlidir. *Baba Hüsnî Divanı*'nda doğrudan Samsun'la ilgili 44 manzume bulunmaktadır. Bunların toplam mısra sayısı 1132'dir. Bu manzumelerin Samsun'un sosyal, kültürel, edebî, siyasi, hatta iktisadi tarihi açısından oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Hüsnî'nin Samsun'la ilgili şiirlerinde; dönemin Samsun ağalarından, milletvekillerinden, belediye reislerinden, şair ve yazarlarından, Samsun Çaparcılar Heyeti'nden, çeşitli siyasetçi ve devlet görevlilerinden söz edilmekte, zaman zaman da Samsun'un o dönemdeki âdetlerinden, yemeklerinden, halkından, fakirliğinden, sosyal ve iktisadi hayatından izlere rastlanmaktadır. Bu makalede önce Baba Hüsnî hakkında bilgi verilmiş, ardından *Baba Hüsnî Divanı*'nda bulunan Samsun ile ilgili manzumeler değerlendirilmiş ve bunların bazılarının çeviri yazılı metinleri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili ve Edebiyatı, Samsun, Bafra, Klasik Türk Şiiri, Hüsnî Divanı

Abstract

The poet and teacher Hüseyin Hüsnü (Ozanbay), who would later be known as "Baba Hüsnî", was born in Dagestan in 1882, completed his primary and secondary education in his homeland, and then graduated from Dârülmuallimin and then Dârülfünûn Faculty of Literature in Istanbul. In 1909, Hüsnî started teaching Turkish and literature at İskodra İdadisi and in 1911 he was appointed as a teacher of Turkish and literature at Samsun High School. The poet's Samsun adventure, which started at the age of 30, continued for more than 20 years. Baba Hüsnî, who was also known for his poetry in Samsun, was sent to Konya against his will and with a reduced salary due to his sharp tongue and rint-meşrep, and after working in Konya for 8 years, he died in 1942. His grave is in Üçler Cemetery. Baba Hüsnî, who can be considered one of the last divan poets, benefited from folk poetry, although he continued the old poetry in terms of form. Therefore, it is possible to consider Hüsnî as one of the poets of his period who served as a bridge between divan literature and folk literature. Hüsnî's only known work is his *Divan*. *Baba Hüsnî Divanı*, of which there are two manuscript copies, deals with a wide range of topics such as religious and mystical subjects, complaints and criticism of the period, the theme of love, historical events, and death. The poet, whose poems also have a humorous aspect, also wrote national and patriotic poems. *Baba Hüsnî Divanı* is important in terms of reflecting the material and spiritual difficulties experienced in the last years of the Ottoman Empire and the first years of the Republic, the events in the country during the National Struggle, and the social life of the times and places where it was written. There are 44 verses directly related to Samsun in *Baba Hüsnî Divanı*. Their total number of verses is 1132. These verses are considered to be very important in terms of Samsun's social, cultural, literary, political and even economic history. In Hüsnî's poems about Samsun; Samsun aghas, deputies, mayors, poets and writers, Samsun Çaparcılar Committee, various politicians and state officials of the period are mentioned, and from time to time traces of Samsun's customs, food, people, poverty, social and economic life at that time are encountered. In this article, firstly information about Baba Hüsnî is given, then the verses about Samsun in *Baba Hüsnî Divanı* are evaluated and the translated texts of some of them are presented.

Keywords: Classical Turkish Literature, Samsun, Bafra, Classical Turkish Poetry, Baba Hüsnî's Divanı.

Mustafa ERDOĞAN

Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, merdogan@aybu.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0002-0760-3571>
<https://ror.org/05rymn72>

Aydın UĞURLU

Doktorant, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, aydanugurlu2021@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-7699-1774>
<https://ror.org/05rymn72>

* Bu makale kısmen, Prof. Dr. Mustafa Erdoğan danışmanlığında Aydın Uğurlu tarafından hazırlanan *Baba Hüsnî ve Divanı (İnceleme-Metin)* adlı yüksek lisans tezinden (2020) yararlanılarak yazılmıştır.

Makale Türü-Article Type: Araştırma

Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 03.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 21.06.2023

Yayım Tarihi/Date Published: 25.06.2023

Atıf/Cite as: Erdoğan, M.-Uğurlu, A. (2023). Gitsem de Konya'ya Yine Gönlüm Bu Yerdedir; Son Divan Şairlerinden Baba Hüsnî'nin Samsun'la İlgili Şiirleri. *Turkish Academic Research Review*, 8 (2), 880-913.

Değerlendirme/Peer-Review: Ön İnceleme: İç Hakem (Editörler). İçerik İnceleme: İki Dış Hakem/Çift taraflı körleme. Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı-Turnitin/Yes-Turnitin.

Yayıncı/Published: Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Mustafa Erdoğan-Aydın Uğurlu

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: turkisharr@gmail.com

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

**Gitsem de Konya'ya Yine Gönlüm Bu Yerdedir;
Son Divan Şairlerinden Baba Hüsnî'nin Samsun'la İlgili Şiirleri**

*O yerlerde yaşadığım günlerimi unutmam
Samsun ile Konya değil cenneti de bir tutmam*

1. Baba Hüsnî'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eseri

1.1. Hayatı

Daha sonraları “Baba Hüsnî” diye tanınacak olan şair ve muallim Hüseyin Hüsnü (Ozanbay), 1882’de bugün Rusya sınırları içinde kalan Elbruz Dağları silsilesinin Şah Dağı kolunun eteğindeki Nuhu/Nuha kasabasında doğmuştur (Uyar, 1949: 10). Dağıstan’da doğan Hüsnî’nin babası şair (Sural, 1978) ve müderris Ömer Efendi’dir (Uğurlu, 2020: 257). Kardeşi de İstanbul vaizlerinden Marputçular Camii imam ve hatibi Cemal Ozanbay’dır (Sural, 1978).

Hüsnî, ilk ve orta tahsilini memleketi Dağıstan’da bitirmiş, müderris olan amcası (Sural, 1978) Seyyid Sâlih Efendi’den Arapça ve Farsça dersleri almıştır. Ardından 1903’te İstanbul’a gelmiş ve önce Dârülmuallimîn’i daha sonra da Dârülfünûn Edebiyat Fakültesi’ni başarı ile tamamlamıştır (Uğurlu, 2020: 258-259). Şairin Konya’daki öğretmen özlük defterinde, menşei bölümünde, “İstanbul Dârülfünûn 1327” notu düşülmüştür. Buna göre şair Dârülfünûn’u 1909 yılında bitirmiştir. Hüsnî burada Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif gibi devrin önde gelen hocalarından dersler almıştır. Hatta inhisar müfettişi Muammer Bey, *Divan*’ın baş tarafına yazdığı takdimde, Tevfik Fikret’in Hüsnî’nin şiir yazmaya ve okumaya olan hevesinden çok memnun olduğunu, ona sık sık okuma yaptırdığını ve bundan büyük keyif aldığını belirtmektedir (Divan, BK nüshası, 5a-5b).

Hüsnî, Edebiyat Fakültesi’ni bitirdikten sonra 1909’da yani 27 yaşında bugün Arnavutluk sınırları içinde kalan İşkodra İdadisi Türkçe ve edebiyat öğretmenliğine başlamıştır. Ayrıca aynı okulda tarih ve coğrafya öğretmenliği de yapmıştır. Ancak bu görevleri çok uzun sürmemiş ve şair Balkan Savaşı’nın başladığını duyunca İstanbul’a dönmek zorunda kalmıştır. İstanbul’da 1911 yılına kadar Kabataş ve İstanbul sultanilerinde başöğretmen olarak çalışmıştır. Hüsnî, 1911 yılının ortalarına doğru, 30 yaşlarında Samsun Lisesi edebiyat ve Türkçe öğretmenliğine tayin edilmiştir. Burada ayrıca Ticaret ve Kız Orta mekteplerinde de çalışmıştır. Şairin Konya öğretmen özlük defterinde, eski memuriyeti bölümünde, “Samsun Ticaret Mektebi Coğrafya Muallimi”, vazifesi bölümünde ise “tarih, coğrafya, yurt bilgisi, iktisat ve Türkçe muallimliği” yazmaktadır (Konya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’ndeki Memur ve Muallimlere Mahsus Sicil Defteri, Dosya No: 611). Böylece şairin 30 yaşlarında başlayan Samsun macerası 20 yıldan uzun bir süre devam etmiştir. Aynı zamanda Samsun’da şairliğiyle de tanınan Baba Hüsnî, sivri dilli ve rint-meşrep oluşunun ve yazdığı *Asrî Mevlid*’in de tesiriyle, buradan kendi isteği dışında ve maaşı düşürülerek Konya’ya, şimdiki adıyla Konya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi’ne gönderilmiştir (Emir Oğlu Muammer, 1932). Öğretmen özlük defterine göre burada göreve başlama tarihi 1934’tür. 52 yaşında Konya’da göreve başlayan Baba Hüsnî, 8 yıl burada görev yaptıktan sonra, 1942’de 60 yaşında Konya’da vefat etmiştir. Mezarı Konya’daki Üçler Mezarlığı’ndadır. Şair, *Baba Hüsnî’nin Seng-i Mezârî* başlıklı bir şiirinde kendi ölümüne tarih düşürmüştü de 1936 tarihini gösteren bu tahmin tutmamıştır. Aynı şiirde Hüsnî dostlarına kendisini Üçler Mezarlığı’na gömmelerini vasiyet etmiştir. İlgili şiir şu şekildedir:

Baba Hüsnî'nin Seng-i Mezârı

[mefâ' ilün/mefâ' ilün/fe' ülün]

- 1 Günâhımla bugün geldim huzûra
Beni 'afv it Hudâ bakma kuşûra
- 2 Begenmezken hele birçok diyârı
Naşîb oldu başa Üçler Mezârı
- 3 Evet vardı benim de ihtirâmım
Dağistanlı Baba Hüsnî'ydi nâmım
- 4 Günâhım varsa da bence eḫafdır
Celâle'd-dîn'e câr olmak şerefdir
- 5 Getürdi bir melek târîḫ-i büşrâ
'Aleyke rahmetu'llâhi te'âlâ¹
Sene 1355 [1936] (Uğurlu, 2020: 492)

1.2. Edebî Kişiliği

Osmanlı'nın son zamanlarında Kafkasya'da dünyaya gelen, İstanbul'da eğitim gören ve daha sonra Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye ve Cumhuriyet'in ilk yıllarına şahit olan Baba Hüsnî; bu yıkılış ve yeniden diriliş devirlerinde çok farklı mekânlarda ve hâller içerisinde bulunmuş bir insandır. Yaşadığı mekânlar ve bulunduğu durumlar zaman zaman şiirlerine de yansımıştır.

Bir taraftan geleneksel tarzda eğitim alarak Arapça ve Farsçayı öğrenen şairin diğer taraftan da Darümuallimin ve Darülfünun gibi kısmen modern eğitim kurumlarında tahsil görmüş olması dikkat çekicidir. Hem geleneksel hem modern eğitim kurumlarından beslenen şairin şiirlerinin muhtevası, dil ve üslubu da bu durumdan etkilenmiştir. Örneğin kimi zaman klasik kasideyle methiyeler yazarken, ayet ve hadislerden alıntılar yaparken, ağır bir dil kullanırken kimi zaman da hece vezniyle oldukça sade şikâyet, hiciv, alay şiirleri yazmış, hatta kimi zaman sövmekten bile çekinmemiştir.

XX. asırda geleneksel divan şiirinden moderne ve halk şiirine uzanan, Türk şiirinin bilinmeyen ilginç bir halkasını oluşturan Baba Hüsnî'nin şimdilik bilinen tek eseri *Divan*'ıdır. Buna göre Hüsnî, çoğunlukla mesnevi, kıta, gazel gibi klasik nazım biçimlerini tercih etmiştir. Şiirlerinde aruz vezni yanında hece veznini de kullanmıştır. Her ne kadar şekil itibarıyla eskiyi devam ettirse de *Divan*'daki şiirleri incelendiğinde Baba Hüsnî'nin halk şiirinden de yararlandığı görülmektedir. Bu bakımdan Baba Hüsnî, kimi zaman klasik bir divan şairi, kimi zaman ise, örneğin murabballarında, bir halk şairi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden Baba Hüsnî'yi döneminin divan edebiyatı ile halk edebiyatı arasında köprü görevi gören şairlerinden biri olarak değerlendirmek mümkündür.

¹ Şiirlerin yazımında mümkün olduğunca metnin aslına sadık kalınmıştır. Örneğin geniş zaman eki kimi zaman standart kullanımdan farklı, yuvarlak olarak yazılmış yahut "soğuk" kelimesi "so'uk" olarak yazılmıştır. Belki ağız özelliğini de yansıtacak bu yazımlar tarafımızca korunarak kaydedilmiştir. Ayrıca tamamı yazılan şiirlerde vezin gösterilmiş, diğerlerinde gösterilmemiştir.

Halk şiirine uygun tarzda yazdığı şiirlerinde dilinin diğerlerine göre daha sade olduğu dikkati çekmektedir. Tamamı 11 bendden oluşan halk şiirine uygun yazılmış manzumenin ilk bendi şu şekildedir:

Elemden kederden büküldi bilim²
Vücüdüm 'aşk ile bünyād olmuşdur
Feryād u figāndan tutuldi dilim
Sermāye-i vücūd imdād olmuşdur (Uğurlu, 2020: 271)

Ayrıca şair, Kurtuluş Savaşı yıllarında vatani düşman istilasından temizlemek için savaşan askerlere moral ve manevi destek amacıyla, sade bir dil ve üslupla, millî ve hamasi şiirler de yazmış ve bu şiirler Samsun Matbaası'nda basılmıştır. (Uğurlu, 2020: 259). Bu bakımdan Baba Hüsnî'nin şiirleriyle Millî Mücadele'ye katkıda bulunduğu anlaşılmaktadır.

Dönemin İnhisar (Tekel) müfettişi Muammer Bey, şairin şiirlerini coşkun sellere, parlak menbalara, engin ve içli deryalara benzetmektedir. Şairi ise, askerlerin hamasi duygularına hitap etmesi yönüyle İtalyan şairi Gabriyel Danonçiy'o'ya benzetmiştir. Muammer Bey aynı zamanda Karadeniz'de İngiliz ve Fransız donanmalarını yakıp yıkan Türk gemicilerinin cesaret ve azmini, Baba Hüsnî'nin şiirlerinden aldığını söylemektedir (Divan, BK Nüshası, 5b).

Divan'ın "Mukaddime" bölümünde, İnhisar Müfettişi Muammer Bey şairin Fuzûlî'nin şiirlerine benzer şiirler yazdığını söylemektedir. Rivayete göre Hüsnî'nin hocalarından Tevfik Fikret ve Mehmet Âkif de Hüsnî için "Yarının Fuzûlî'si karşımızdadır." diyerek ondaki kuvvetli istidada işaret etmişlerdir (Uyar, 1949: 10). Hüsnî'nin Fuzûlî'yi hatırlatan bazı beyitleri şu şekildedir:

Akar şām u seher hicrān gāmıyla çeşm-i giryānım
Devāsız derdlere kaldım düşünmez kimse dermānım

Şafā vü zevkden āzādeyim ey çarh tedbir it
Burağma yağsun āfākı ser-ā-ser āh u efğānım³
...
Seni Seylū'l-' Arim'den bir günü Hüsni ider āzād
Begim hanım efendim sevgili devletlü sultānım (Uğurlu, 2020: 387-388)

Vaz' -ı yed eyleyeli şervet ü sāmānımıza
Kāfir ağlar bizim aḥvāl-i perişānımıza (Uğurlu, 2020: 400)

Baba Hüsnî'nin Fuzûlî'ye benzer söyleyişlerinin yanında ünlü şair Nef'î'ye benzer söyleyişleri de bulunmaktadır:

Yağdı āfākı ser-ā-ser eşer-i dūd-ı gāmım
Artıyor kākül-i cānān gibi her gün elemim
Bāde-i bezm-i elest ile vücūdum memlū
Tāk-ı ra'nā yetirir dehrde ḥāk-i ḳademim

² Yazıda, bir manzumenin tam metni verilmişse beyit/bent numarası ve vezni de gösterilmiştir. Burada olduğu gibi, şiirin bir bölümü yazılmışsa beyit/bent numarası ve vezin gösterilmemiştir.

³ Bırakmak fiili Divan'da zaman zaman "burakmak" şeklinde okunacak biçimde vavla yazılmıştır. Bir ağız özelliğini yansıması muhtemel bu durum çalışmamızda aynen muhafaza edilmiştir.

Yed-i beyzâ dinilen kilik-i füsün-sâzımdır
Şırasında okuyor Nef'î'ye meydân kalemim (Uğurlu, 2020: 332)

Baba Hüsnî, şiirlerinin gücünü gösterirken Nef'î ve Fuzulî ile boy ölçüşmeye kalkmaktadır:

Edîbim şâ' irim şîrîn-zebânım
Yerimde enj birinci pehlevânım

Bir edîbim yetse âhengim şımâh-ı Hâmid'e
Gönderir Nef'î ile Sûk-ı 'Ukâz meydânına

Hâme-i âteş-feşânım Nef'î'ye meydân okur
Ser-fürü eyler Fuzulî şî' rimiñ evzânına (Uğurlu, 2020: 48)

Yukarıdaki ikinci beyitte Hâmid ismi geçmektedir. Bu Abdülhak Hâmid olmalıdır. Nitekim şairin kaleme aldığı *Program* başlıklı manzume de sözlerini Hâmid'in yazdığı ünlü *Makber* şiirine benzemektedir:

Her yer karanlık aydın bu mevki'
Şamsun mı yoksa cennet mi yâ Rab
Çârşü donanmış pür-nür cevâmi'
Ğufrân mı yoksa rahmet mi yâ Rab (Uğurlu, 2020: 472)

Her yer karanlık pür-nür o mevki'
Mağrib mi yoksa makber mi yâ Rab
Yâ hâbgâh-ı dilber mi yâ Rab
Rüyâ değil bu ayniyle vâki'⁴

Diğer taraftan Hüsnî, *Asrî Baba'nın Asrî Mevlidi* başlıklı hiciv muhtevalı bir manzume kaleme almıştır. Bu şiir Süleyman Çelebi'nin ünlü *Vesiletü'n-Necât* isimli mevlidinden izler taşımaktaysa da benzerlikten söz etmek mümkün değildir. Yer yer müstehcen unsurlar da taşıyan bu şiirinden dolayı şair Samsun'dan Konya'ya sürgün edilmiştir. Bu manzumeden bazı örnek beyitler şu şekildedir:

Ey Hudâ'dan 'aql u iz'ân isteyen
Pencşenbe gicesi gel birlige
...
Bezm-i meyde cân u cânân isteyen
Pencşenbe gicesi gel birlige
...
Cennet içre hür u ğilmân isteyen
Pencşenbe gicesi gel birlige

Ey 'azizler işte başlarız söze
Kızmasun bu kışşadan kimse bize (Uğurlu, 2020: 500-501)

⁴ Başlıkları ve muhtevaları aynı olduğundan umumiyetle insanlar tarafından *Makber* isimli eserde geçtiği zannedilen bu sözler, aslında Hamid'in *Makber*'inde değil, *Târık* adlı eserinde geçmektedir. Konuyla ilgili bilgi için bk. Sağ, 2019: 6.

Baba Hüsnî, Âşık Yunus'un

Şol cennetin ırmakları

Akar Allâh deyu deyu

diye başlayan ünlü ilahisinin etkisiyle *Şol Samsun'un Güzelleri* başlıklı bir şiir yazmıştır. Bu manzumede şair kısmen mizahi bir üslup kullanmaktadır:

Şol Şamsun'uş güzelleri

Arar Baba diyü diyü

Çıkar parça giceleri

Şorar Baba diyü diyü

...

Herkes gezer tam taraklı

Hüsnî Baba yalnız şaklı

Arkasından alacaklı

Çoşar Baba diyü diyü (Uğurlu, 2020: 501-502)

Şiirleri dikkatle okunduğunda, Baba Hüsnî'nin hem Fuzuli, Nef'i, Baki gibi klasik Türk edebiyatı şairlerini okuyup onlardan etkilendiği, hem Mevlid, Âşık Yunus ilahileri gibi dinî metinleri ustaca değiştirerek kullandığı, hem de çağdaşı olan Süleyman Nazif, Abdülhak Hâmid, hatta Ziya Gökalp gibi isimleri takip edip onlardan etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu da onun çok yönlü, geçmişi unutmayan ama çağı da takip eden, hatta kimi zaman eski metinleri kendi anlayışına uygun şekilde değiştirerek yenileyen bir şair olduğunu göstermektedir.

Baba Hüsnî Divanı'nda klasik bir divanda bulunabilecek nazım şekillerinin çoğu yer almaktadır. Bununla birlikte nazım şekillerinin sayısı açısından *Divan*; mesnevi, kıta ve gazel ağırlıklıdır. Bunların dışında eserde; musammat, kaside, rubai, mani gibi farklı nazım şekillerinde yazılmış manzumeler de bulunmaktadır.

Baba Hüsnî, umumiyetle aruz vezniyle şiir yazan bir divan şairi olmasına rağmen, bazen hece vezniyle de şiirler yazmıştır. *Divan*'ında hece vezni ile yazılan 24 manzume bulunmaktadır (% 8,1), geriye kalan 270 manzume aruz vezniyle yazılmıştır. *Baba Hüsnî Divanı*'nda aruz vezninin 13 farklı kalıbı kullanılmıştır. Ancak şiirlerin büyük bir kısmında %21,8 ile *me'fâ'îlün/me'fâ'îlün/fe'ülün*, %15,9 ile *fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün*, %11,8 ile *fe'ilâtün/me'fâ'îlün/fe'ülün* ve %11,4 ile *fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ülün* kalıpları kullanılmıştır. *Divan*'da bu dört kalıpla yazılan manzume sayısı 165'tir. Bu rakam bütün *Divan*'ın %61,1'ine tekabül etmektedir. Bahirler içinde de en fazla hezec bahrinin kullanıldığı görülmektedir.

Divan'da, aruzda kusur sayılan pek çok unsurun bulunması, mısraları vezne uydurabilmek için zaman zaman kelimeler üzerinde oynamalar yapılması, şairin aruz konusunda çok da başarılı olmadığını, belki de aruzu çok önemsemediğini göstermektedir.

Baba Hüsnî Divanı'nda dini ve tasavvufi konular, dönemden şikâyet ve eleştiri, aşk teması, tarihi olaylar, ölüm gibi çok farklı konular işlenmiştir. Bunlardan özellikle şikâyet-hiciv-tenkit konularının yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Ayrıca Hüsnî'nin şiirlerinin önemli bir yönü de mizahî olmasıdır. Hüsnî; bir muhakeme olayı, bir ramazan daveti, bir dans sahnesi gibi sıradan olayları mizahî bir dil ve üslupla işlediği gibi; açlık, yalnızlık, parasızlık, hatta ölüm gibi trajik temaları bile mizahi bir üslupla işlemektedir. Bu mizah ve hicvin kimi zaman haddi aşmış müstehcenliğe, hatta küfretmeye vardığı da görülmektedir. Yukarıda sayılan konulara şu beyitler örnek verilebilir:

Nedir bu çekdiğim zügürtlükden
Beni yakdı fakîrlik oldum kül

Eñ fenâ bed-du'â bu yerlerde
Şâ'ir olsun baban acından öl (Uğurlu, 2020: 348-349)

Tesellî eylemek me'mûrı boşdur
Şağalmaz yara kadro gelmedikçe

Ne yapsağ fâ'ide yokdur hulaşa
Ma'âş ehli bu derdden ölmedikçe (Uğurlu, 2020: 351)

Diyorlar dün gece Hüsnî tavandan
İnerken pâyı düşmüş nerdübândan

Yalandır bir def'a yok hânümânım
Evim parķım tavanım nerdübânım

Bi-ħamdi'llah selâmetdir vücüdüm
Çuşurum var ise yokdur nuķüdüm (Uğurlu, 2020: 377)

Herkes gezer tam taraklı
Hüsnî Baba yalnız şaklı

Arķasından alacaklı
Çoşar Baba diyü diyü (Uğurlu, 2020: 502)

Diğer divan şairleri gibi kafiyeye şekil olarak bakan Baba Hüsnî'nin *Divan*'ında kafiye genel olarak bozuktur. Bu bozukluk da kelimelerdeki kafiyenin kökten değil de gövdeden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Kafiyesi bozuk olan bazı manzumelerde de şiirin şekli, redif esas alınarak belirlenmiştir. Bütün bunlar göz önüne alındığında Baba Hüsnî'nin kafiye konusunda başarılı olduğu söylenemez.

Sonuç olarak, pek çok tür ve şekilde şiirler yazan şairin, vezin, redif ve kafiye gibi şekli konularda pek başarılı olduğu söylenemese de anlam konusunda daha titiz ve dikkatli olduğu, samimi ve pervasız ifadeleriyle şahsi ve toplumsal hayatı şiirlerine güzel bir şekilde yansıttığı söylenebilir. Ayrıca müstehcen ifadeleri sıkça kullanan şair, üslup olarak da daha çok sade bir dille, hem halk hem de divan şiiri tarzına yakın şiirler yazmıştır.

1.3. Eseri

Baba Hüsnî'nin şimdilik bilinen tek eseri *Divan*'ıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda *Baba Hüsnî Divan*'ının iki yazma nüshası olduğu tespit edilmiştir. Bunların tam künyeleri ve özellikleri şu şekildedir:

1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı, Bel_Yz_K.001414 (Kısaltması BK). 192x130 mm. ebadında, 164 (2a-160b) varak, 1-2 sütun üzerine, muhtelif satır sayısıylayla, rika yazıyla, filigransız,

aharsız, sarı renkli, çizgili, yeni defter kâğıdı üzerine yazılmıştır. İstinsah kaydı bulunmayan bu nüshada toplam 290 manzume kayıtlıdır. Yazmada 91 kısa mesnevi, 67 kıta, 55 gazel, 13 kaside, 17 murabba, 14 matla, 11 rubai, 10 müfred, 5 mani, 4 terci-bent, 1 terki-bent, 1 muhammes bulunmaktadır, yalnız 1 manzumenin şekli belirlenememiştir.

2. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Nadir Eserler Koleksiyonu, 12923/Y044 (Kısaltması MÜ). 220x155 mm. ebadında, 107 (2a-107a) varak, 1-2 sütun üzerine, muhtelif satır sayısı ile, rika yazıyla, filigransız, aharsız, sarı renkli kâğıt üzerine yazılmıştır. İstinsah kaydı bulunmayan bu nüshada toplam 156 manzume yer almaktadır. Bunların 62'si mesnevi, 49'u gazel, 12'si kaside, 11'i rubai, 10'u musammat, 7'si beyit, 5'i kıta şeklindedir.

Buradan da anlaşılacağı üzere, nazım şekillerinde genel olarak bir çeşitlilik görülmekle birlikte, *Baba Hüsnî Divanı* nazım şekillerinin sayısı açısından mesnevi ağırlıklı bir divandır. *Divan*'daki oran açısından mesnevileri kıtalar, gazeller, beyitler takip etmektedir.

Baba Hüsnî Divanı, bize göre şekli özelliklerinden ziyade muhtevasıyla dikkati çekmektedir. Osmanlı'nın son ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşanan maddi ve manevi zorlukları, Millî Mücadele döneminde genel olarak bütün yurttaki yaşananları konu alması, yazıldığı dönemin ve mekânların sosyal hayatını yansıtmaya bakımdan oldukça önemlidir.

Şairin hayatı hakkında bilgiler veren Veli Sabri Uyar, Baba Hüsnî'nin, adına "Keşkül" dediği içinde hiciv muhtevalı şiirlerinin yer aldığı ciltli, kalın bir defteri olduğunu ve bu defterin kardeşi Cemal Ozanbay'da bulunduğunu söylemektedir (Sural, 1978). Ancak sözü edilen bu deftere ayrıca ulaşamamıştır. *Divan*'ın içinde de bir hayli hiciv konulu manzume olmasından hareketle, bu eserin *Baba Hüsnî Divanı*'ndaki hiciv muhtevalı şiirlerin bir kısmını ihtiva ettiği tahmin edilmektedir.

2. Baba Hüsnî'nin Samsun'la İlgili Şiirleri

Baba Hüsnî Divanı'nın en önemli taraflarından biri şairin yaşadığı zaman ve mekânlara ışık tutmasıdır. Bu bağlamda Hüsnî'nin uzunca bir süre yaşadığı ve çeşitli yönleriyle eserine yansıttığı en önemli mekânlardan biri Samsun ve çevresidir⁵. *Divan*'da yer alan manzumelerin Samsun ve çevresi için sosyal, kültürel, tarihi, hatta iktisadi açıdan bile önemli olduğu düşünülmektedir.

Ömrünün önemli bir kısmını Samsun'da geçiren şairin şiirlerinde Samsun farklı yönleriyle karşımıza çıkmaktadır. Yapılan incelemede *Baba Hüsnî Divanı*'nda Samsun isminin tam 81 defa geçtiği tespit edilmiştir. Ayrıca Samsun'un ilçelerinden Bafra 10, Ladik 5, Çarşamba da 1 defa geçmektedir (Uğurlu, 2020). *Baba Hüsnî Divanı*'nda doğrudan Samsun'la ilgili tespit edilmiş 44 manzume bulunmaktadır⁶. Bu manzumelerin toplam mısra sayısı 1132'dir. Bize göre bu oldukça yüksek bir rakamdır. Bahsedilen manzumelerin tamamının burada yazılması mümkün değildir. Nitekim *Divan*'ın BK nüshasının başına eklenen "münderecâtının kısm-ı küllîsi Samsun'a âittir" (Divan, BK, 1a) notu da Hüsnî'nin Samsun ve çevresiyle ne kadar alakadar olduğunu göstermekte, bu rakamları desteklemektedir. Bu şiirler neredeyse ayrı bir şiir kitabı oluşturacak boyuttadır.

⁵ *Baba Hüsnî Divanı*'nda şairin 8 yıl yaşadığı Konya'dan da izler bulunmaktadır. Hüsnî'nin Konya'yla ilgili olan şiirleri de tarafımızdan ayrı bir makalede değerlendirilecektir.

⁶ Bu yazıda, içinde Samsun veya Bafra gibi doğrudan ilgili bir mekân isminin geçtiği şiirler değerlendirilmiştir. *Baba Hüsnî Divanı*'nda içinde mekân ismi geçmeyen, ancak Samsun'la ilgili olması çok kuvvetle muhtemel daha pek çok manzume vardır. Örneğin Samsun'daki eski ramazanları ve iftarları, iftar yemeklerini anlatan Ramazan Hisleri, Ramazan/İftar Programı ve Sıra, Program, Veda-nâme... başlığı altında yazılmış 222, 224, 231, 232, 233... 229,0230, 232, 233, 234, 235, 237, 240, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 248, 250 numaralı şiirler de bu bağlamda değerlendirilebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde Hüsnî'nin Samsun'la ilgili şiirlerinde; Samsun ağalarından, dönemin Samsun milletvekillerinden ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden Trabzonlu Hasan Umur Bey'den, Gürbüz Çocuk dergisinin yazar kadrosunda yer alan şair Şükrü Emin Bey'den, Samsun Çaparcılar Heyeti'nden, Cumhuriyet döneminin ilk Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler Bey'den, Samsun Defterdarı Avni Bey'le Samsun Gazetesi başyazarı Edhem Veysi Bey'den, Samsun Belediye Reisi ve daha sonra milletvekili Hacı Hayrullah-zade Ömer Niyazi Bey'den, Samsun milletvekilleri Şükrü Fırat Bey ve Süleyman Adil Okuldaş'dan Samsun Defterdarı Zühdi Bey gibi dönemin birçok devlet adamından ve zaman zaman da Samsun halkından izlere rastlanmaktadır.

Bu manzumelerin uzunlukları, şekil ve muhtevaları farklılık göstermektedir. Tespit edilen manzumelerden 21'inin mesnevi, 7'sinin murabba, 7'sinin gazel, 5'inin kaside, 4'ünün kıta nazım şekliyle yazıldığı tespit edilmiştir. Beyit sayıları 2 ila 42 arasında değişmektedir. Aynı şekilde şiirlerin içerikleri de değişmektedir. Mesela bu 44 manzumeden bazılarında baştan sona Samsun'dan veya sakinlerinden bahsedilirken, bazılarında sadece Samsun adı geçmektedir. Hüsnî'nin Samsun'la ilgili şiirlerini kesin bir tasnife tabi tutmak zordur. Bununla birlikte, bu şiirler muhtevaları göz önüne alınarak genel hatlarıyla şu şekilde tasnif edilebilir:

1. Samsun ve sakinleriyle ilgili olumlu ifadeler içeren şiirler (26⁷, 40, 101, 102, 108, 171, 180, 196, 216, 226, 234, 243, 245, 252, 254, 279, 281, 293 nolu şiirler. Toplam 18 şiir)
2. Samsun ve sakinleriyle ilgili olumsuz ifadeler ve şikâyet içeren şiirler (136, 154, 186, 191 nolu şiirler. Toplam 4 şiir)
3. Samsun ve sakinleriyle ilgili hem olumlu hem olumsuz ifadeler içeren şiirler (16, 173, 190, 198, 203, 221, 223, 225, 250, 283, 284 nolu şiirler. Toplam 11 şiir. Bunlarda da umumiyetle övgü söz konusudur.)
4. Yalnız kısa bir bölümünde veya sadece başlıkta Samsun ve ilçelerinden bahseden şiirler (24, 27, 39, 134, 163, 164, 167, 172, 174, 220, 257 nolu şiirler. Toplam 11 şiir).

Yukarıdaki rakamlardan da anlaşılacağı gibi Samsun ve sakinleri, Baba Hüsnî'nin şiirlerinde çoklukla olumlu bir yansıma bulmuş, onlardan umumiyetle beğeni ve övgüyle söz edilmiştir. Şimdi bu manzumeleri yukarıda verilen gruplara göre biraz daha detaylı incelemek uygun olacaktır. Şiirlerin tamamının metnini burada yazmak bu yazının sınırlarını aşacağından uygun örneklerle iktifa edilecektir.

2.1. Samsun ve Sakinleriyle İlgili Olumlu İfadeler İçeren Şiirler

Divan'da bu başlık altında değerlendirilecek ilk şiir *Berây-ı Tenezzüh Bafra'ya Giden Müdâfa'a-i Hukuk Arkadaşlarımızdan Oflı Hoca Hasan Efendi'ye İthaf* başlığını taşımaktadır. Beş bentten meydana gelen manzumede şair, Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden Hasan Hoca'ya duyduğu özlemi;

Bilmem neredesin gitmiş ne yana
Gözyaşım Şamsun'ı aşiyor H'ocam
Fırâkın taş didi dayandı câna
Kalbimde hayâlin dolaşır H'ocam (Uğurlu, 2020: 286)

bendiyle dile getirmekte, aynı zamanda aşağıdaki bentte de gelenden gidenden Hasan Hoca'yı sorduğunu ve onun Bafra'da yaşadığını öğrendiğini söylemektedir:

⁷ Bu numaralar, Aydan Uğurlu tarafından hazırlanan yüksek lisans tezindeki şiirlerin sıra numaralarıdır.

Bize çok gördi felek vaşlını
Şafha-i rüyuñı haṭṭ u ḥālını
Gelenden gidenden şordum ḥālını
Didiler Bafra'da yaşıyor Ḥ'ocam (Uğurlu, 2020: 286)

Şiirin devamında, Samsun'a dışarıdan gelmiş "Tabruk'un Osman" isimli bir pehlivandan, onun kabına sığmayan bir kişiliğe sahip olduğundan söz edilmektedir. Ardından o devirde bir çuval un, odun ve kömürün ne kadar değerli olduğunu ifade eden şu satırlar gelmektedir:

Verilmez bakıyor bir çuval una
Yazmamış medḥini şaklamış şoña
Odundan kömürden getir Şamsun'a
Şo'ukdan Ḥüsnî'cik üşüyor Ḥ'ocam (Uğurlu, 2020: 286)

Divan'da Samsun ve sakinlerinden bahsedilen ikinci şiir ise Samsun Çaparcılar Heyeti ile ilgili olmaktadır. 11 beyitlik bu mesnevinin başlığı, *İstiklâl Harbi'nde Rusya'dan Kayıklarla Silah ve Cephane Taşıyan Samsun Çaparcılar Hey'eti'ne İthâf-ı Âcizânemdir* şeklindedir. Manzume, başlıktan da anlaşılacağı gibi Kurtuluş Savaşı sırasında Rusya'dan kayıklarla Anadolu'ya silah ve cephaneye taşıyan Samsun Çaparcılar Heyeti'ne övgü şiiridir. Şiirde bu heyetteki insanlar "millî asker" olarak nitelenmekte, bunlara tarihte "Türk oğlu" denildiği, milletin bunlarla övündüğü, devletin bunlara şükran borçlu olduğu, ebedî olarak Allah'ın feyzinin bunlarda, Hz. Nuh'un bunlarla olduğu dile getirilmektedir. Onların vasıflarının tarihe ait olduğu, kahramanlığın onlarda görüldüğü, vatan ve millet sevgisinin onlarda yansıdığı, bu hizmetlerinin aslında bir ibadet olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca bu kahramanların hizmetlerinin inkâr edilmeyeceği ve unutulmayacağı, göğüslerinin top ve tüfeğe açık olduğu, Napolyon'un bile onlarla savaşa yanaşmayacağı, savaş zamanında birar arslan kesildikleri, kahramanlık ve doğruluğun onlarla ayakta durduğu, adlarının daima Turan'a şeref olacağı söylenmektedir. Söz konusu şiir şu şekildedir:

İstiklâl Harbi'nde Rusya'dan Kayıklarla Silâh ve Cebhâne Taşıyan Şamsun Çaparcılar Hey'eti'ne İthâf-ı Âcizânemdir

[mefâ' ilün/mefâ' ilün/fe' ülün]

- 1 Çaparcı Hey'eti ey milli ' asker
Tevâriḥde size Türk oğlı dirler
- 2 Size maḥşûşdur 'azm ü metanet
Siziñle iştiḥâr eyler şecâ'at
- 3 Siziñle müfteḥirdir mülk ü millet
Size medyün-ı şükrândır bu devlet
- 4 Mü'ebbed sizde bâkî feyz-i Sübbüḥ
Berâberdir siziñle pîriñiz Nüh

- 5 Siziñ evşâfınız târîhe 'â'id
Yiter bu istemez başka şevâhid
- 6 Sizi taqdîr iden taqdîre şâyân
Şecâ'at çünkü sizlerde nümâyân
- 7 Tecellî eylemiş sizde hamîyyet
'İbâdetden 'ibâretdir bu hîdmet
- 8 Bu hîdmet bir zamân inkâr olunmaz
Bulunmaz mişliñiz bi'llah bulunmaz
- 9 Açıkdır gögsünüz top u tûfenge
Napolyon da yanaşmaz sizle cenge
- 10 Birer aslansınız yevm-i veğâda
Muşırırım şâbitim bu iddi'âda
- 11 Şecâ'at istikâmet sizle kâ'im
Şerefdir nâmınız Turan'a dâ'im (Uğurlu, 2020: 305-306)

Hüsnî'nin yukarıda bahsettiği Samsun Çaparlılar Heyeti'ne övgü niteliğinde yazdığı bu ve buna benzer şiirleri, o dönemde vatan savunmasında görev alan Türk gençlerini heyecanlandırmış ve onlara cesaret vermiştir. Nitekim Hüsnî'nin *Divan*'ına takdim yazısı yazan Muammer Bey, Karadeniz'de İngiliz ve Fransız donanmalarını yakıp yıkan Türk gemicilerinin cesaret ve azmini Baba Hüsnî'nin şiirlerinden aldığını söylemektedir (Divan, BK, vr. 6a). Buradan hareketle Baba Hüsnî'nin şiirleriyle Millî Mücadele'ye hizmet ettiği de anlaşılmaktadır.

Aşağıdaki 2 beyitlik kısa manzumede ise şair, Samsun'dan ayrılmak zorunda kalışını mübalağalı bir üslupla anlatmakta ve ayrılık sebebiyle döktüğü kanlı gözyaşlarından Samsun'da laleler yetişebileceğini söylemektedir:

- [fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün]
- 1 Böyle hicrâna taḥammül mi olur
Çekmemiş çekdiğimi Mecnûn da
- 2 Gözlerimden dökülen kan yaşdan
Lâleler baş virecek Şamsun'da (Uğurlu, 2020: 345)

Kıta nazım şekliyle yazılmış iki beyitten oluşan aşağıdaki manzumeyi şair, Samsun'dan ayrılırken yazmıştır. Yirmi yıl Samsun'da yaşadığını, Konya'ya tayini çıksa da yine gönülünün Samsun'da olduğunu ve Samsun'daki yaşamını özleyeceğini belirtmektedir. Şiirin tam metni şu şekildedir:

Şamsun'dan Ayrılırken

[mef' ülü/fā' ilātü/mefā' ilü/fā' ilün]

1 Hicrāna yoķ taħammülüm artık zamānede
Menħüs ölüm didikleri bilmem ki nerededir

2 Tam yirmi yıldı ķahrımı çekdi bu yer benim
Gitsem de Konya'ya yine gönlüm bu yerededir (Uğurlu, 2020: 345)

Baba Hüsnî şiirlerinde sık sık Samsun'a olan sevgisini ve oraya olan özlemini dile getirmektedir. Bu bağlamdaki şiirlerinden birinde şair Samsun'la Ankara, Hanya ve Konya'yı karşılaştırmakta ve 'Ankara'nın aldatici foyasına bakmayın, Samsun'un toprağına taşına canım kurban' diyerek Samsun'a verdiği değeri dikkatlere sunmaktadır. Şiirin metni şu şekildedir:

[fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün]

1 Geziñiz ben gibi dünyāyı nazardan geçerek
Baķmayıñ Anķara'nıñ aldatici foyasına

2 Şamsun'uñ toprağına taşına cānım ķurbān
...yım Türkiye'niñ Hanya'sına Konya'sına (Uğurlu, 2020: 347)

Aşağıdaki, *Bir Şübhe Üzerine Tevkif Olunan Samsun Belediye Reisi Hacı Hayrullah-zāde Ömer Niyāzî Beg'e İthāf-ı Ācizānemdir* başlıklı şiirde, Samsun ahalisinden, Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı yöneticisi, Vilayet Daimî Encümeni ve Umumi Meclis üyesi, Samsun Belediye Başkanı, VIII. dönem Samsun milletvekili, İstiklâl madalyası sahibi (Yıldırım, Zeynel, 2010: 497) Ömer Karataş Bey methodilmektedir. Ömer Bey, Samsun tüccarlarıyla beraber Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurmuş ve Millî Mücadele'ye aktif olarak katılmıştır (Kayıkçı, 2013: 636): Hüsnî'nin onunla ayrı bir muhabbeti, hukuku olduğı ve muhtemelen onun yardımlarını gördüğü anlaşılmaktadır. Hacı Hayrullah-zade Ömer Niyazi Bey, bir şüphe üzerine tutuklanarak Amasya İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmış ve beraat etmiştir. Baba Hüsnî de bu olay üzerine dostuna teselli vermek maksadıyla bir manzume kaleme almıştır. 35 beyitlik bir mesnevi olan bu manzumenin ilk beyitlerinde şair; Hz. Ādem'den başlayarak Hz. Yakup, Eyyup, Yusuf, Musa ve İsa'nın ayrıca Hallac-ı Mansur'un başına gelen musibetlerden örnekler vererek "Bu da bir imtihandır, bu da bir cilve-i İlāhî'dir." demektedir. Manzumede 13. beyitten itibaren konu başka bir yöne kaymakta ve şair, Ömer Bey'i cömertlikten imtihan etmekte, ondan yardım istemektedir. Buna göre Ömer Bey, şairi çarşıya davet eder ve onun ceketinin çok eskimiş olduğunu, böyle gezmemesi gerektiğini söyleyerek ona yeni bir elbise, ceket alır. Manzumede Ömer Bey'in adaletli, merhametli ve özellikle de cömert birisi olduğu dile getirilmektedir:

‘Ömer'im ey şerāfetin ķanı

Eyledin yād mäh-i Ken' ān'ı

...

Oldı me'yūs Hāzret-i Ya' ķüb

Balığa oldı loķmacıķ Eyyüb

...

Len terānî ħiķābı Mūsā'ya

Ne cefālar yapıldı ' İsa'ya

...

Bu libās ile Hüsni gezme şaşkın

Gezecekseñse olma başa yakın (Uğurlu, 2020: 381-382)

Baba Hüsnî'nin Samsun'la ilgili bir başka şiiri ise *Samsun Defterdarı Zühdi Beg Hazretlerine Kudûmiyye* başlığını taşımaktadır⁸. 1914 tarihini taşıyan ve 7 beyitten oluşan mesnevide, Samsun Defterdarı Zühdi Bey övülmüş ve onun Samsun'a gelişine tarih düşürülmüştür:

Merhabā ey nūr-ı 'aynım sen şafā geldiñ şafā

Hāk-i pāyından kıpan her zerreye cānım fedā

...

Sen gibi 'ālī-cenābın başımızda var yeri

Çünkü pür-nūr oldu Şamsun geldiğñ günden beri

Müjde ile söyledi tārīhiñi çıkdı melik

Şamsun'a girdi bugün ser-tāc-ı 'ālem Zühdi Beg (Uğurlu, 2020: 390-391)

Aynı minvaldeki başka bir şiir *Hacı-zāde Mes'ud Mahdumı Muhammed Beg'e Kudûmiyye* başlığını taşımaktadır. Beş beyitten oluşan manzumede başlıktan da anlaşılacağı gibi Hacı-zade Mes'ud'un oğlu Muhammed Bey'in Samsun'a gelişinden duyulan memnuniyet dile getirilmekte, Muhammed Bey ve Hacızadeler sülalesi övülmektedir:

Cān fedā teşrīfiñe ey server-i şirīn-edā

Mağdemiñle münteşirdir Şamsun'a bñy-ı şafā

...

Bahtiyārdır sāyeñizde dā'imā üftādeler

Mes'ūd olsun her iki dünyāda Hācī-zādeler (Uğurlu, 2020: 403)

Baba Hüsnî'nin Samsun'la ilgili manzumeleri içerisinde özellikle birisi oldukça dikkat çekicidir. Bu manzume, doğrudan Bafra'yı ve Bafra'nın önde gelenlerini konu alan *Der-Vasf-ı Bafra ve Sitâyiş-i A'yân-ı Belde* başlıklı şiirdir. 16 beyitten oluşan bu manzume kaside/gazel formatıyla yazılmıştır. Manzumenin ilk altı beytinde Bafra çeşitli yönleriyle övülürken yedinci beyitten itibaren Bafra'nın önde gelenlerinin isimleri zikredilip bu isimler methedilmektedir.

Baba Hüsnî'ye göre Bafra bir edep köşesidir, onun dünyayı süsleyen şanı vardır. Bafra'nın bir köyü İsviçre'ye bedeldir. Bafra'nın yanında Londra, New York, Paris bir hiç kalır. Bafra'nın Çakır-zade gibi önde gelen bir ismi vardır ki kalem onu anlatmaktan acizdir. Şair onun sofrasının daima açık olduğunu, nimet ve ihsanının Kızılırmak gibi aktığını söyler. Bafra'nın önde gelenlerinden bir diğeri isim ise Tursun Ağa'dır. Şair onun için merhamette asrının bir tanesi olduğunu, iffet ve cömertlikte üstünlüğü olduğunu belirtir. "Onu takdir için zatına nispetle nitelikler az gelir, niteliklerin bile noksanı vardır." der. Bafra'nın önde gelenlerinden bir diğeri isim ise Külhan Mustafa'dır. Şair onun için "Rint meşrepli bir cömerttir, feleğe baş eğmez, yeri İrem Bağı'dır." der ve

⁸ Klasik Türk edebiyatının edebî türlerinden biri olan kudumiyye kısaca; uzak bir yoldan gelen saygıdeğer zata sunulan tebrik şiiri şeklinde tanımlanmaktadır. Bk. Ertuğrul 2018; iv.

Arap şair ve reislerinden cömertliği ile ünlü “Hatem gibi, feleklere baş çeken devlethanesinde her gece mutlaka on, on beş misafiri vardır.” diyerek Külhan Mustafa’yı övmeye devam eder. Manzumenin son beytinde de dönemin Milli Eğitim Bakanı Safa Bey’e, kürsü şeyhi denilen Neş’et’e ve Vasıf isminde birine gönderme yapılmıştır. Bahsedilen manzumenin tam metni şöyledir:

Der-Vaşf-ı Bafra ve Sıtāyış-i A‘yān-ı Belde

[fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilātün/fā‘ ilün]

- 1 Bafra bir künc-i edebdir ‘ālem-ārā şānı var
Miḥverinde kendine maḥşūş bir devrānı var
- 2 Bir köyi İsviçre’ye bence bedeldir Bafra’nın
Çünkü her gün yüz deve kervānı var
- 3 Ser-be-ser ormanı Ṭübā ‘ūd u naḥl-i yāsemen
Gül biten Zümrüd Dağı’nda otlayan ceylānı var
- 4 Tütüyā ḥāki şifādır teşnegāna şüphesiz
Nūr saçan dünyāya birçok pīri var şübbānı var
- 5 Cennetāsā bāğının hoş-bü tütün maḥşūlidir
Büy-ı ‘anber-fāmının ‘ālem-ārā eḫşānı var
- 6 Londra Nev York Paris hiçdir yanında Bafra’nın
Köy kalır yanında Berlin Nis gibi ormanı var
- 7 Merḥametle muttaşif zāten re’isi beldenin
Eşhiyā ser-tācıdır Āşaf kadar iz‘ānı var
- 8 İ‘tirāf-ı ‘acız ider ḥāmem anı tavşifde
Bu şeref kāfi Çakır-zāde gibi a‘yānı var
- 9 Sofrası dā’im güşāde ni‘met ü iḫsānının
Şāhidim bi’z-zāt Kızılıрмаğ kadar ceryānı var
- 10 Merḥametde ‘aşrının yektāsıdır Ṭursun Ağa
‘İffet ü cūd u seḫāda ḥāme-i rüçḥānı var
- 11 Zātına nisbetle evşāf az gelir taḫdīr için
Kıymetin yok kıymeti vaşfın bile noḫşānı var

- 12 Dün şabâh Şamsun'da şormuşdur fakîriñ adresin
Nâmına lâyıķ Ağa'nın ğâlibâ ihşânı var
- 13 Şöhret almış bir oğuldur merhametde Muştafâ
Hileden qalbi muştaffâ gül gibi vicdânı var
- 14 Rind-meşreb bir şehîdir çarha itmez ser-fürü
Mevki' i Bâğ-ı İrem Versây gibi külhânı var
- 15 Ser çeken eflâke devlet-hânesinde her gice
Hâtemâsâ muţlakâ on beş kişi mihmânı var
- 16 'Arz-ı hâl ile Şafâ'ya kürsi şeyhi Neş'et'in
Vâşif'ı Hüsni gibi qaldır diye fermânı var (Uğurlu, 2020: 427-429)

7 beyitlik aşğıdaki manzumede, kaynaklarda hakkında fazla bilgi bulunamayan Zühdi isminde birinin övgüsü işlenmiş ayrıca Samsun'a defterdar olarak gelişine tarih düşürülmüştür. Şiirin tam metni şu şekildedir:

Şamsun Defterdârı Zühdi Beg Hâzretlerine Qudümiyye

[fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilâtün/fâ' ilün]

- 1 Merhabâ ey nür-ı 'aynım sen şafâ geldiñ şafâ
Hâk-i pâyiniden qopan her zerreye cânım fedâ
- 2 Qapladı zulmet husufuñla cihânı bir zamân
Zâ'il oldı berf tek zulmet qudümüñla hemân
- 3 Eylediñ memnün bugün teşrifin ile herkesi
Melce'-i bî-vâyesin ey kimsesizler kimsesi
- 4 Hilqatinde müncelidir nâşiyende merhamet
İftihâr itse sezâdır sāyenizde ma' delet
- 5 Fazlıñ pâyânı yok ey Zühdi-yi şirîn-zebân
Hidmetin çarb-ı meşel dillerde 'adliñ dâstân
- 6 Sen gibi 'âlî-cenâbin başımızda var yeri
Çünkü pür-nür oldı Şamsun geldiñ günden beri
- 7 Müjde ile söyledi târihiñi çıkdı melik
Şamsun'a girdi bugün ser-tâc-ı 'âlem Zühdi Beg
Sene 1333 [1914] (Uğurlu, 2020: 390-391)

Aşağıdaki manzumenin ilk beyitlerinde muhtemelen Samsun eşrafından bazı kişiler övülmekte ardından Lütfi isminde birisinin Hüsnî'yi iftara daveti konu edilmektedir:

Hāk-i derinde nemli gözüm buldı şıhḥati

Şıdḳıñla Şıdḳı aldı şadākat şerāfeti

...

İftār yok mı Hüsnî'ye Lütfi didim didi

Müjde yetişdi beklediğin işte on yedi

Kim aldı kaçdı gönlüme iftāra bilmedim

‘Alemdede böyle müşkil işi hiç de görmedim (Uğurlu, 2020: 457-458)

Diğer bir manzumenin başlarında Samsun ve Kastamonu karşılaştırılmakta ve Samsun, Kastamonu'dan daha üstün görülmektedir. Şiirin devamında ise Samsun halkından Sâdık, Âdil, Rasim Bey, Hakkı, Hâzin, Selman, Tayyar anılmakta ve Açık Söz Gazetesi muharrirlerinden şair Hezar Dinar Bey methedilmektedir:

Kaşamonı'da Münteşir Açık Söz Gazetesi Muharrirlerinden Şâ'ir-i Muhterem Hezâr Dînâr Beg'e

[fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün]

- 1 Ey gönül başka diyârın böyle gülzârı mı var
Mey ü maḥbûbı mı var sünbül ü reyḥânı mı var
- 2 Şamsun'ıñ ka' bına nerde varacak Kaşamonı
Cânibeyninde yeşil kırmızı enhârı mı var
- 3 Bilmedik ni'metiñi kadrini baḳ aldı felek
Şâdık'ın 'Âdil-i yektâ gibi iftârı mı var
- 4 Ne ögersiñ ikide bir baña Râsim [B]eg'i
Hiç onuñ Ḥaḳḳı gibi kırmızı ḥavyarı mı var
- 5 Hüsnî'yi biz biliriz gayrı yeter vaşfi anıñ
Sofrayı bir gicede üç def'a tekrârı mı var
- 6 Hâzin'in nâmı güzel lîk bir iftârda saña
Diş kirâsı olarak bir kîse dînârı mı var
- 7 Baḳma Selmân'a buraḳ keşküli elden oranıñ
Ḥâtem-i Ṭâ'î gibi bir seḥî tüccârı mı var
- 8 Ne bilir öyle Açık Söz bu kadar ibhâmı
Nükteyi keşf idecek bir tane Ṭayyâr'ı mı var

9 Sen açık söyle açık göz o Hezâr Dīnâr'ın
Herkesi rām idecek biñ çeşid eş'arı mı var

10 Hüriden nefret ider geçse kazārā eline
'Ālemin Hüsni gibi serseri bī-kārı mı var (Uğurlu, 2020: 469-470)

Yukarıdaki manzumede geçen iftarlardan, dış kirasından aşağıdaki 7 bentlik müzdeviç murabbada da bahsedilmektedir. Son dönem Türk edebiyatının şair-i a'zamı Abdülhak Hâmid'in ünlü "Makber" şiirini hatırlatan, "Program" başlıklı bu şiirde Samsun'dan, Samsun'da ramazan ayında esnafın verdiği iftar davetlerinden ve iftar daveti veren kişilerden övgüyle söz edilmektedir. Biraz önce yazılan şiirle bu bahsedilen şiir sanki modern bir şehrengiz niteliğindedir. Aşağıdaki şiirde; Yelkenci-zâde, Rif'at, Pir-zâde, Kâzım, Şahin-zâde, Nuri, Remzi, Moll'oğlu Raif ve Şevket isimli şahıslar övülmektedir.

Program

[müstem' ilâtün/müstem' ilâtün]

1 Her yer karanlık aydın bu mevki'
Samsun mı yoksa cennet mi yâ Rab
Çârşü donanmış pür-nür cevâmi'
Ğufrân mı yoksa rahmet mi yâ Rab

2 Āfâka irmiş nâmi 'aâda
Dünyâda birdir Yelkenci-zâde
Hangi füzündür bilmem 'aâda
Hâtem mi yoksa Rif'at mı yâ Rab

3 Şân u şerefde mânend-i 'Oşmân
Kim Pir-zade 'Oşmân-ı 'Affân
Teklîf idildik aḥbâb u yârân
İftâr mı yoksa da'vet mi yâ Rab

4 İtmiş terakki Kâzım şehâda
Şâdık esâsen 'ahde vefâda
Bilmem naşıldır bey' ü şirâda
Yalnız mı yoksa şirket mi yâ Rab

5 Her yıl da vardır Şâhîn-zâde
İftârla bahşiş yanmaz arada
Gitmişse Nürî Remzî burada
Altun mı yoksa hil'at mı yâ Rab

6 Şehr-i şiyâmda olmaz leṭâ'if
İftârdâ lâzım güllâc kadâ'if

Yokdur bugünler Moll'oglu Rā'if
Kaçmış mı yoksa meyyit mi yā Rab

- 7 Geçdi ferahla mäh-ı mübârek
Bir yanda âhenk bir yanda dümték
Hıdmetde hangi bilmem ki yüksek
Pertev mi yoksa Şevket mi yā Rab (Uğurlu, 2020: 472-473)

Aşağıdaki manzume Samsun'da okullar ve yollar yaptıran, 22 Ağustos 1926 tarihinde dört yıl süreyle görev yapacağı Samsun valiliğine tayin edilen Kazım İnanç Paşa'yla (Taş, 2008: 21) ilgilidir. Şiirde, Gazi Paşa denilerek Atatürk'ten de bahsedilmektedir. Uzun uzun Kazım Paşa'nın övüldüğü şiirin anlamına özetle bakıldığında; Kazım Paşa'nın güzel özelliklerinin sonu yoktur, şöhreti her vilayeti tutmuştur, siyasette eşi bulunmaz, Gazi Paşa'yı örnek alan bir validir, denilmektedir. Şiire göre Kazım Paşa Türklüğün övücü, düşkün, talihsiz ve zavallıların koruyucusudur. Onun mayasında doğruluk ve asalet vardır. Üslubu süslü ve yüksektir. Vatan sevgisi onun işlerinde görünür, bilgide de benzeri yoktur, yaptırdığı mektepler bunun delilidir. Büyük, küçük bütün Samsunlular ona borçludur. Yaptırdığı yollar anlatılmaz. Herkes onu sever, o da herkesi sever. O Samsun'un ikinci kurucusudur. Kazım Paşa'nın adını, doğruluk ve düzenini tarihe altın kalemle yazmalıdır.

Şamsun Vālisi Kāzım Paşa Hāzretlerine Takdīm

[mef' ūlü/fā' ilātü/mefā' ilü/fā' ilün]

- 1 Ey 'âlem içre vaşf-ı kemāliñ mümeşşili
Ey nev-demīde memleketiñ harr-ı bülbüli
- 2 Evşāf-ı ber-güzīdeñi yokdur nihāyeti
Dutmuş cihānda şöhretiñiz her vilayeti
- 3 Ufķ-ı siyāset içre bulunmaz berāberin
Bir vālisiñ ki Ğāzi Paşa oldu rehberin
- 4 Türk'süñ ve Türk ider bu kadar fazlı ihtiyār
Türklük seniñle itmelidir muṭlaķ iftiḥār
- 5 Düşkünleriñ zavallılarıñ bī-nevālarıñ
Hāmīsisin felek-zedeler āşinālarıñ
- 6 Şıdķ u şadāķat ile muḥammer vücūduñuz
Hıdmetleriñ bedīhi cihāndır şühūduñuz
- 7 Halk eylemiş terakķi için Tanrı tek seni
İ'mār için nümüne yetirmiş felek seni

- 8 Tedbîriñiz taşavvuruñuz sehl-i mümteni^ç
El-ḥaḳ maḳāl-i müciziñiz emr-i münḳaṭı^ç
- 9 Teşbîhiñiz belîğ aşâletle insicâm
Üslubuñuz müzeyyen ü 'ālî vuzûḫ-ı tām
- 10 *Ḥubb-ı vaṭan* emâresi eliñde müncelî⁹
Âsân ider işâretiñiz cümle müşkili
- 11 Kân-ı ma'ârif içre bulunmaz 'adîliñiz
Yapdırdıñıñ mekâtib esâsen delîliñiz
- 12 Şamsun büyük küçük ne kadar varsa zâtıña
Medyündur perestiş iderler şıfâtıña
- 13 Yapdırdıñıñ bu yollarıñ evşâf-ı tāmını
Taşvîre 'âcizim yazamam intizamını
- 14 Herkes sever seni vü seversin sen herkesi¹⁰
Ey Şamsun'uñ cihânda ikinci mü'essisi
- 15 Altun kalemle yazmalı târîḫe nâmını
Kâzım Paşa şadâkatini intizamını (Uğurlu, 2020: 484-485)

Baba Hüsnî, *Şol Samsun'un* başlıklı 5 bentlik murabbada Samsun'un güzellerinden mizahî bir üslupla bahsetmektedir. Âşık Yunus'un

Şol cennetin ırmakları
Akar Allah deyu deyu

diye başlayan ünlü ilahisinin etkisi hissedilen şiirde yine Samsunlu Âdil Bey, Hüsnî ve İhsan Hanım'ın adları geçmektedir:

Şol Şamsun'uñ

[8'li hece vezni]

- 1 Şol Şamsun'uñ güzelleri
Arar Baba diyü diyü
Çıkar parḳa giceleri
Şorar Baba diyü diyü

⁹ Hubbu'l-vatan mine'l-îmân: "Vatan sevgisi imandandır." anlamında bazı kaynaklarda hadis-i şerif olduğu rivayet edilen söz. Bk. Yılmaz, 1992: 70-71.

¹⁰ Mısradaki ikinci "sen" kelimesinde vezin bozulmaktadır. Hece değeri olarak kapalı olan "sen" kelimesi yerinde açık bir hece gerekmektedir.

- 2 Medh iderler 'Ādil Beg'i
Meclisi pek geçer iyi
Raķı içmez hep mezeyi
Yutar Baba diyü diyü
- 3 Başlamış Hüsni namāza
Çünkü virmiş hep ayaza
Ağzını parķda poyraza
Açar Baba diyü diyü
- 4 Dil-berlerin var bayağı
Yoķ onların şolu şağı
İhsān Hanım sırt aşığı
Yatar Baba diyü diyü
- 5 Herkes gezer tam şaraklı
Hüsni Baba yalnız şaklı
Arķasından alacaklı
Koşar Baba diyü diyü (Uğurlu, 2020: 501-502)

Aşağıdaki manzume, Nisan 1925 tarihinde Samsun Türk Ocağı İdare Heyeti'ne seçilen Samsun Sultani Mektebi Müdürü Mustafa Adil Bey'e övgü şiiridir (Kocaoğlu, 2014: 60). Şiirde, Mustafa Adil Bey'in Samsun Mektebi müdürü olmadan önce burada eğitime kimsenin emek vermediğinden, köylülerin hep ezildiğinden, eğitime bir çare ararken tam zamanında Mustafa Adil Bey'in göreve geldiğinden bahsedilmektedir. Bununla birlikte Mustafa Adil Bey'in Samsun'da göreve başladıktan sonra gece gündüz işinin hep mektebi iyileştirmek olduğu da anlatılmaktadır:

Mevhūm idi ' anķā gibi evvelce ma' ārif
Sönmüşdi mekātib yoķ idi sa' y-1 vezā' if

Bi'l-cümle mekātib boş idi rağbet iden yoķ
Evlād-ı vaţan var idi on beş kişi çoķ çoķ

Almazdı dile ķaryelerin nāmını kimse
Cāhil diye yād eyler idi köyliyi görse

Mesdūd idi bī-çārelere bāb-1 ta' allūm
Biñlerce müĀcellim var idi yoķdı mu' allim

...

İşlāhına bir çāre ararken nā-gāh
Gönderdi seni Şamsun'a Hāzret-i Allāh

Bir h̄amle-i 'azm̄iñle uf̄ul itdi ceh̄ālet
 Neşr oldı liv̄āmızda kud̄ümüñla diȳānet
 ...
 S̄āyeñde liv̄ā nūr-ı f̄üyüz̄āt ile doldı
 Bi'l-cümle mek̄ātibde niz̄āmāt kuruldı
 ...
 Yoğ yatdıñ hiç bir gice r̄āhat yatağında
 Hep mekteb ü tedr̄is ü mu' allim merağında (Uğurlu, 2020: 517-518)

2.2. Samsun ve Sâkinleriyle İlgili Olumsuz İfadeler ve Şikâyet İçeren Şiirler

Baba Hüsnî aşağıdaki manzumede, muhtemelen haksızlık gördüğü, Samsun'daki maarif çalışanlarını argo kelimelerle hicvetmektedir:

- [fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün]
- 1 Görmedim h̄aklı bir iş zerre kadar 'ālemede
 Ağlarım şām u seher milletin aḥvāl̄ine ben
 - 2 Ne kadar varsa ma' ārifci bugün Şamsun'da
 Hepsinin geçmişini ben ...yim sonra da sen (Uğurlu, 2020: 355)

Haziranda Sıcak Bir Gün başlıklı manzumede ise Samsun'un sıcağından şikâyet edilmektedir:

- Haziranda Sıcak Bir Gün**
- [mefā' ilün/mefā' ilün/fe' ülün]
- 1 Bugünler döndi Şamsun Kerbelā'ya
 Şıcağdan āhımız çıkdı semāya
 - 2 Şusuzluğdan bunaldı p̄ir ü bernā
 Virildi ḥāt̄ime zevk ü şafāya (Uğurlu, 2020: 364)

Bu konuda değerlendirilebilecek bir başka manzume ise, *Şamsun'da Necm-i Terakki Orta Mekteb Müdürü Ziyâ Beg'in Evsâfi Beyânındadır*' başlığını taşımaktadır. Başlıktan da anlaşılacağı üzere manzumede, Samsun'daki Necm-i Terakki adlı orta mektebin müdürü Ziya Bey konu edilmektedir. Bir hicviye niteliğindeki manzumede Ziya Bey; mecnun, kendi tersini iddia etse de idarecilikten anlamayan, asık suratlı, baykuş sesli, kafası batı fenleriyle dolmuş, ama Eflatun'u, Sokrat'ı da beğenmeyen, gördüklerinden hemen ziyafet isteyen, içki içen, çok yiyen... birisi olarak gösterilmekte ve yerilmektedir. Bahsedilen manzumeden bazı beyitleri almakla yetiniyoruz.

Eṭibbā söyleyiñ Allah rızāsı
Cünūnuñ var mı dünyāda devāsı

Geçen bir zāt ile oldum müşerref
Meger bir mektebiñmiş pişvāsı

...

‘Abūsu’l-vech yoğ ağızında bir diş
Şadāsı ‘ādetā baykuş şadāsı

‘Ulūmuñ kalmamış ‘ indinde hükmi
Fünūn-ı ğarb ile dolmuş kafası

Felātūn’ı begenmez bir müdebbir
Yanında Şokrat’ıñ hiçdir dehāsı
... (Uğurlu, 2020: 393-395)

Bir Uğursuz Defterdar başlıklı manzumede ise, Samsun’da defterdar olarak çalışan, ismi zikredilmemiş bir zatın eleştirisi söz konusudur. Defterdar olan bu kişinin Samsun’a geldiğinden beri burada çalışanlara uğursuzluk getirdiği ve birçok kişiyi maaşsız çalıştırdığı söylenmekte, ardından “Defterdarlık büyük bir iştir, ancak sen o işin erbabı değilsin.” denilmekte, hatta “eşşek” denilerek ilgili şahsa hakaret edilmektedir.

Geliñ ey ehl-i ma‘ āş derdimize ağlayalım
Bulalım çāresini yaramızı bağlayalım

Çıkdı ‘ ayyūka zulüm ğayrı yiter illa’llāh
Bir uğursuz yoluna gitdi sa‘ ādetle refāh

...

Bir uğursuz ki bu pes Şamsun’a geldi geleli
Şarşdı oldukça bütün ehl-i ma‘ āşıñ temeli

Sen degilsin o yeriñ adamı nāmūsla çekil
Mevki‘ iñ nāmı büyük sen gibi nā-dāna değil

Beş ay olmuş ki para almamış evlād-ı vatan
Ba‘zısı luṭfa bedel üç ayı almış irken

...

Ḥāşılı hīlede emşāli bulunmaz yekdir
Eski külhān begidir şeddeli bir eşşekdir (Uğurlu, 2020: 399-400)

2.3. Samsun ve Sâkinleriyle İlgili Hem Olumlu Hem Olumsuz İfadeler İçeren Şiirler

Bu başlık altında değerlendirilebilecek ilk şiir *Samsun Ağalarına* başlığını taşımaktadır. Müttekerrir murabba şeklinde 7 bent olarak yazılmış olan bu manzumenin muhtevasını, Samsun'un ileri gelenlerinin vefasızlığı teşkil etmektedir. Hüsnî, şiirde kendisinin Samsun'dan ayrılmasına sebep olanlara da beddua etmektedir. Bununla birlikte şair, Samsun'da geçirdiği günleri unutamayacağını, Samsun'la Konya'nın değil, cennetin bile bir tutulamayacağını, Samsun'dan ayrı geçirdiği beş yılın ona on beş yıl gibi geldiğini dile getirmektedir. Bu bakımdan ilgili şiir Samsun için hem övgü hem de sitem içermektedir:

Ey ağalar ey paşalar ey sevimli erenler
Siz Baba'yı unuttunuz Baba sizi unutmaz
Nerde kaldı babalara kuru göğüs gerenler
Siz Baba'yı unuttunuz Baba sizi unutmaz
....
O yerlerde yaşadığım günlerimi unutmam
Şamsun ile Konya değil cenneti de bir tutmam
Geçirdiğim beş yıl başa on beş sene oldu tam
Siz Baba'yı unuttunuz Baba sizi unutmaz (Uğurlu, 2020: 279-281)

Hüsnî bu dizelerin ardından Samsun'da geçirdiği ramazanlarda yediği yemekleri de anlatmaktadır:

Nerde kaldı diş kirâsı yağlı ballı börekler
Bağlavalara kâdâ'ifler yumurtalı çörekler
Bu hicrâna dayanır mı inşâf idiñ yürekler
Siz Baba'yı unuttunuz Baba sizi unutmaz (Uğurlu, 2020: 280)

Divandaki bir diğer manzumede, her yıl Samsun'da düzenlenen Hamsi Bayramı konu edilmektedir. Tamamı 15 beyitlik şiirin başlarında çeşitli teşbihlerle hamsi övülmektedir. Ancak son beş beyitte, isimleri açıkça zikredilmeyen bazı kişilerden şikâyet edilmektedir. Bize göre bir hayli ilginç bu manzumenin tamamı şu şekildedir:

Şamsun'da Hamsi Bayramı

[fe' ilâtün/mefâ' ilün/fe' ilün]

- 1 Hâbbezâ çıktı bülbül-i deryâ
Neşr olundu zemîne büy-ı şifa
- 2 Mest ü maḥmûr gözleri bî-şek
Şanki ebr içre sîmden şimşek
- 3 Kâmeti serv rengi bûkalemün
Laḥmı iksîr revḡanı ma'cün

- 4 Ağzı bir nokta nokta-i mevhum
Kulağında defneler mektum
- 5 Misk gibi bü-yü 'anber-efşân
Kanı za'fü'l-beden için derman
- 6 Hamsi nâmı degil begim bî-câ
Yalnız rengi teşnegâna şifa
- 7 Turmıyor muttaşıl gelen koşuyor
Şanki gökden zemîne nûr iniyor
- 8 Ellerinde çuval sebet teneke
Torba zenbîl sitil küfe şebeke
- 9 Kimi na'ra atar kimi *lebbeyk*
Her biri birbirin ider tebrik
- 10 Her tarafda horon bıçak kalkan
Hamsi şemşîr rengi gürz-i sinân
- 11 O da rü'yâ gibi gelüp gitdi
Yalnız ben fakîre zulm itdi
- 12 Bıkdım artık gelüp gidenlerden
Baba bir torba vir diyenlerden
- 13 Günde on biş adam gelir ki Baba
Azıcık tuz virir misîş bedava
- 14 Ben neler çekdim hâlîmi şorma
Parasız gitdi yüz kıye torpa
- 15 Hamsi çıkmış dinildi mi bir de
Görecekmiş cenâzemi yerde (Uğurlu, 2020: 398-399)

Sâbık Samsun Meb'ûsı Şükri Beg Hazretlerine İthâf-ı Âcizânemdir başlıklı, 16 beyitlik mesnevinin başlarında şair içinde bulunduğu geçim sıkıntısından şikâyet etmekte, Samsun milletvekili Şükri Bey'den yardım istemekte, hatta Kars'ta açık olduğunu söyleyip buraya gitme isteğini dile getirmektedir. Şiirin devamında; Samsun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurup Millî Mücadele'ye aktif olarak katılan, I. dönem milletvekilliğinin

ardından Samsun'a dönerek bir süre Sahil Demiryolu Şirketi murahhas üyesi olarak çalışan (Kayıkçı, 2013: 636) Şükrü Fırat Bey methodılmekte, Molla Âdil, Hacı Molla, Ömer ve Salih isimli Samsun'un önde gelen şahıslarının Şükrü Bey'e selamları ileilmektedir. En sonunda bir beyitle TBMM'nin övüldüğü manzumeden bazı beyitleri nakletmekle yetiniyoruz.

Yetiş bād-ı şabā kūy-ı nigāra
Perīşān hālîmi ' arz eyle yāra

Tükendi tākātîm āh u elemden
Büküldi kāmetim bārān-ı ğamdan

Ma'îşet derdine oldum giriftār
Acır aḥvālîme yār ile aġyār

...

Emānsın Şükri Beg raḥm eyle bārī
Unutma yazdıġın o der-kenārī

İşitdim Karş açıktır durma zinhār
Benimçün merci' ine eyle ısrār

...

Büyük meclis yaşa sen pāyidār ol
Cihānda milletinle sen de var ol (Uğurlu, 2020: 385-387)

Baba Hüsnî Divanı'nda; hem Samsun'daki Gazi Parkı'na hem de bu parkı yaptıran, 22 Ağustos 1926 tarihinde dört yıl süreyle görev yapacağı Samsun valiliğine tayin edilen Kazım İnanç Paşa'ya (Taş, 2008: 21) övgü muhtevalı yazılan bir manzume de bulunmaktadır. Şiir, Gazi Parkı'nın yapılış tarihini de ihtiva etmektedir. Manzumenin başlarında Samsun'un eski görüntüsünden bahsedilmiş, vali Kazım Paşa Samsun'a gelmeden önce Samsun'un bir köye benzediği, burada halkın suya bile muhtaç olduğu, sokaklarının bataklığa döndüğü, sıtma illetinin yayıldığı, hükümet konağının bile bakıma muhtaç olduğu anlatılmıştır. Ardından Kazım Paşa'nın Samsun'a gelmesiyle bakıma muhtaç olan bu hükümet konağını, Mimar Sinimmâr tarafından Hîre şehrinde yapılmış çok güzel ve çok büyük olan (Pala, 2011: 199) Havernak köşkünü bile gölgede bırakacak duruma getirdiği ifade edilmiştir. Tarihî İrem Bağı'nın bile Gazi Parkı'yla kıyaslanamayacağını, Samsun'un çevresiyle cennete benzediğinin söylendiği bu şiir; bir bakıma Samsun'un 1920'li yıllarda yaşadığı durumu ve değişimi gözler önüne sermektedir. Nazım şekli itibarıyla mesnevi olmakla birlikte, plan ve muhteva itibarıyla kasideyi andıran 22 beyitlik bu şiirin tam metni şu şekildedir:

Şamsun'da Ğazi Parkı

[mef' ülü/fā' ilātü/mefā' ilü/fā' ilün]

- 1 Gİtdim geçende parġa düşündüm evelleri
İşsiz ḥarābe sāḥîli eski temelleri

- 2 Daldım hayāle tıtdı elimden bir ihtiyār
Eytdi burak hayāli Baba olma eşkbār
- 3 Şamsun evelce beñzer idi eski bir köye
Yerli yabancı cümlesi muhtāc idi şuya
- 4 Meşhūr idi bataklığı eski zuķākları
Mefkūd idi mesiresi hattā mesākları
- 5 Yıllarca itdi bunları mahv şıtma ‘ illeti
Oldı kefin çocuklarının nān u ni‘ meti
- 6 Girseydi bir yabancı hükümet konağına
Muılaķ düşerdi dāma örümcek duzağına
- 7 İmdādına Hızır gibi zāten bir ehl-i dil
Haķ‘dan yetişdi eskileri itdi muzmañil
- 8 Şarkıñ şerefli ‘ askeri dīniñ müceddidi
Türk‘üñ yegāne vālisi ‘ aşrıñ muvaññidi
- 9 Medyūnuñuzdı Şamsun‘umuz vāli biñ yaşa
Taķdır olundı hıdmetiñiz muhterem paşa
- 10 Altun kalemle yazmalı tārīhe hıdmetiñ
Dillerde bir mişāl gibidir istiķāmetiñ
- 11 Bu park bu binā ile ey āferidekār
İtse sezādı Şamsun‘umuz ğarba iftiħār
- 12 Kāşāne-i hükümetiñi şimdi revnaķı
Zāten burakdı gölgede Kaşr-ı Havernaķ‘ı
- 13 Huld-ı berin dinilse sezā Ğāzi Parķı‘na
Olmaz kıyās Bāğ-ı İrem de siyāķına
- 14 İtdikçe ihtirāz şabādan şükūfeler
Büy-ı ‘ anberi rūħa ğidā cismi tāzeler

- 15 ' Aks eyledikçe baħr u semen lāle nīlifer
 Ƙavs ü ƙuzah semāya virir başka zib-i fer
- 16 Misk-i Tatār bŷy-ı gŷli ' anber-i Hŷoten
 Da' vet ider zemīne semāyı yeşil ħemen
- 17 Berk-i semen ħayāt virir nīm-cānlara
 Dāĝ-ı derŷn ħāk-ı girībān olanlara
- 18 Ʀāvŷveř geħince yanından řimendŷfer
 Ta' zīm ider ƙudŷmuna her laħza baħr u ber
- 19 Sŷr' atde hiħ ƙıřārına nisbetle řā' iħa
 Bilmez řabā da eyler anıřla mŷsābaħa
- 20 Medħi yazılsa ħāřılı irmez nihāyete
 şamsun muħiři beřzedi dŷnyāda cennete
- 21 Kāzım Paşa'yla biş yaşasun řānlı encŷmen
 El-ħaħķ sāyeřizde vařan řimdidir vařan
- 22 Tārīhini řerefle Baba yazdı ibtidā
 Kāzım Paşa hediyyesidir pařķ bu binā
 Sene 1927 (Uĝurlu, 2020: 404-406)

Ūstteki şiirde olduĝu gibi, 13 beyitlik, *Dinle* başlıklı manzumede de 1920'li yıllardaki Samsun'un bazı sıkıntılarını dile getirilmektedir. Bunlar arasında bitmeyen bilmeyen ħamur ve sıtma belası da vardır. řair bunları kısmen mizahī bir ŷslupla dile gerir. Hamsi ise her derde deva olarak anılmaktadır:

...

Kimse inkār eylemez lāħiķ-i re'ysin ħıdmetin
 Bu ħamur *ķālŷ belādan* ƙalma bir iħsānidir

Alma doķtordan řaħın ařlā ışıtma ħabını
 Tecrŷbe gŷrmŷř ħŷrŷkci bu yerin Loķmān'ıdır¹¹

Olsa bir derdiř hemen virme eziyyet kimseye
 Bildiĝiř ħamsi mŷbārek her şeyiş dermanıdır (Uĝurlu, 2020: 410)

¹¹ Mısrada bahsedilenin ihtiya bir Rum doktor olduĝu, yazmada mısranın yanına dŷřŷlen nottan anlaşılmaktadır.

Devamında Samsun'un şairler menşei olduğu, parasızların Saat-hane Meydanı'nda toplandığı, bakkal ve tüccarların yüksek fiyatlar da söylese kimsenin itiraz edemediği, Balık Pazarı'nda sanki Nuh Tufanı kopar gibi gürültünün olduğu dile getirilmekte, ardından Berber Zühdi ve Necmi isimli kişiler övülüp simsarlar yerilmektedir.

Ğā'ib olsa bir zügürt şorma şağın bir kimseye
Parasızlar mevki'i Sā'at-hāne Meydānı'dır
...
Lā-ubālī söylerim korğmam çekinmem kimseden
Zühdi-i 'ālī-himem berberleriñ Selmān'ıdır
...
Aldanan çoğdur bugün sīmsārlarıñ tağvāsına
Halbuki birçoğları şeytānların şeytānıdır (Uğurlu, 2020: 409-411)

Baba Hüsnî Divanı'ndaki Samsun'la ilgili önemli bir şiir serisi ise *Ramazan Hisleri* üst, *Dinle* alt başlığı altında yazılmıştır. Bize göre ayrı bir yazının konusu olabilecek bu şiir serisi toplam sekiz şiirden, 159 beyitten oluşmuştur. (bk. Uğurlu, 2020: 434-449)¹² Hepsi de aynı vezin, kafiye ve rediftedir. Bu şiirlere muhteva açısından bakıldığında, kısmen mizahi bir üslup ve eski şehrengiz türünün izlerini taşıdığı görülmektedir. Bu manzumeler muhtemelen 1920'li yıllardaki Samsun'un sosyal, iktisadi, edebi açıdan bir aynası gibidir. Bu şiirlerde Samsun'da bulunan esnaftan farklı kişilerin adları anılmakta, bu isimler çoğunlukla övülmekte, bazen de tenkit edilmektedir. Nitekim bir yerde şair de bu şiirleri için "tüccarların destanı" tabirini kullanmaktadır (Uğurlu, 2020: 441). Bu şiirlerde ayrıca Samsun'da geçirilen eski ramazanlardan, özellikle de iftarlardan ve iftar veren cömert insanlardan da söz edilmektedir. Şiir sırasına göre bu şiirlerde adı geçen şahıslar şunlardır: (1) Ferhad-zâde, Hokkacı-zâde, Oflı-zâde, Seyfi-zâde Şahin, Süleyman-zâde, Çubukcu-zâde, Hacı-zâde Rüstem, Hacı Hayri-zâde, Kılınççı-zâde, Çakır-zâde, Sarı Ahmed-zâde, Topcu-zâde, Sadık-zâde, Sami, Battal-zâde, Arab-zâde; (2) Nemli-zâde, Nemli-zâde Şeref, Midhat, Süleyman, Kibar-zâde Tefvik, Feşil-zâde Bekir, Şükri Beg, Pir Muhammed-zâde, Mustafa, Çelik-zâde, Sadık-zâde, Hacı-zâde Tursun, Ali Beg-zâde Halil, Molla Ahmed-zâde, Hasbi-zâde, Hamami-zâde, Kâzım, Derviş-zâde, Yusuf, Yusuf Ziya, Yusuf-ı Nadir, Yusuf İzzeddin, Sabri, Hayri, Sami, Edhem Ağa; (3) Gazi-zâde, Muvakkit-zâde, Yusuf İzzeddin, Hacı Haşim, Gabrail; (4) Samancı-zâde (İsmail Paşa), Turgud (Bafra'daki Yahya Durgud Kefeli), Hamdi; (5) Hacı-zâde Süleyman, Asaf, Tefvik, Seyfi, Ali Kaptan, Zühdi, Halis, Ârif, Osman, Halis, Selman, Reşad, Şükri, Cevad, Rahmi, Hasan, Şevki; (6) Şemsi, Kefeli-zâde Halim Beg, Yusuf, Bünyamin, Mustafa (Lord), Yusuf Ziya (Terzi, Altun Makas); (7) Kılınççı-zâde, Veysi, Tabruk'un Osman, Hamza, Üzeyr (Berber), Hacı, Veysi Beg, Salim, Pir Muhammed-zâde, Yelkenciler, Lütfi(?), Hacı Molla, Turgud Reis, Çaparlar Heyeti; (8) Hacı-zâde Muhammed, Tayyar, Salim, Hacı Derviş-zâde, Muhacir Şükri, Gabrail, Tabruk'un Osman, Osman. Şiirlerde bazı isimlerin tekrar ettiği görülmektedir. Bahsedilen şiirlerden bazı beyitleri örnek olmak üzere aşağıya yazıyoruz.

İsteyen görmek cehennem âteşin gelsün bugün
Sarı Ahmed-zâde'niñ Şamsun'daki dükkânına

¹² Divan'da benzer muhtevada ve adda başka manzumeler de bulunmaktadır. Mesela bk. Uğurlu, 2020: 425-454. Ancak vezin ve kafiyeleri farklı olan bu manzumeler, yukarıda söz konusu olanlardan ayrı değerlendirilmiştir.

Topcı-zâde bir gül-i ra' nâsıdır tüccârların
Bağmayın yırtık söküğe şırtındaki mintanına

Nâmına bir âbide lâyıkdı Şâdık-zâde'nin
Çünkü fâ'îkdi sehvâvetde bütün akrânına

Sâmi anla haddini sen bakma Baḡḡâl-zâde'ye
Hiç ' Arab-zâde bakar mı Fârisî divânına

Ba' zısı ' âlî-himemdir ba' zısı da bî-vefâ
Hep vebâli bunların simsarların gerdanına (Uğurlu, 2020: 435-437)

...

Dutdı nâmin şark u ğarbı biñ yaşa Yûsuf Ziyâ
İsmiñi İdrîs yazdı âsumân eyvânına

Terziler şâhî dinilse nâmiña lâyıq seniñ
Çünkü fâ'îkşin maḡâretde bütün akrânına

Şöhretiñ Altun Maḡaş mu' ciz-nümâdır sözünün
Ni' met-i ' uzma vücuduñ Şamsun'un şübbânına (Uğurlu, 2020: 445)

Muhteva olarak yukarıdaki manzumeye benzer özellikler gösteren, *Ramazan Letâîfi* başlıklı manzumede; Samsun'un eski iftar davetlerinden, davetlerde sofralarda bulunan yiyeceklerden, iftar daveti veren kişilerin misafirlerine verdiği diş kirası âdetinden bahsedilmektedir. Bu âdetin zamanla Samsun'un zenginleri tarafından kaldırıldığından bahseden şair, eski ramazanlarda Of'tan, Hopa'dan bile Samsun'a hücum olduğunu, sokakların merhabadan geçilmediğini anlatır. Baba Hüsnî, eski zamanda cömertlik imtihanında birinci çıkan cömertler vardı (dolayısıyla şimdi kalmadı) diyerek şikâyet etmekte, hatta birkaç kelime Kur'an'dan ezberleyenlerin şairleri ve yaşadığı zamanı beğenmediğini söyleyerek toplumsal eleştiri de yapmaktadır. Ayrıca şiirde, anlaşılan o dönemde yeni icat edilen aydınlanma aracı lüküs de övülmektedir. Samsun'un eski toplumsal hayatını yansıtan bu şiirden bazı beyitler aşağıdadır:

Evel böyle degildi mâh-ı ğufrân
Ḥoyardı tatlıdan iftârda insân

...

Ḥavuk gögsi pilâvdan şonra lâzım
Ḥoş-âbla tatlı kayşı baş mülâzım

Evelce var idi bir diş kirâsı
Onı kaldırdı Şamsun aġniyâsı

Çopardı ilk hücum Of'dan Hopa'dan
Geçilmezdi soğakda merhabadan
...
Begenmezdi bizi aşrı zamānı
İden ezber beş on kelme Kur'an'ı
...
Şehîler var idi eski zamānda
Çıkarlardı birinci imtiḥānda
...
Lüküs birdir bugün zīr-i felekde
Temizlikde bulunmaz mişli begde

Lüküs bir menba' -i irfān-ı millet
Lüküs bir mecma' -i erkān-ı devlet

Lüküsden feyz alır eşraf u a' yān
Lüküsde rāḥat eyler cümle ihvān

Bütün gün söylenir dillerde nāmı
Leḫāfetle nizāmı intizāmı
... (Uğurlu, 2020: 479-480)

2.4. Yalnız Kısa Bir Bölümünde veya Sadece Başlığında Samsun ve İlçelerinden Bahseden Şiirler

Bu bölümde değerlendirilebilecek ilk manzume 16 beyitlidir ve sadece başlığında "Samsun ve havalisi" tabiri geçmektedir. Manzumede I. Dünya Savaşı zamanlarında Samsun ve civarında satılan ve Yunanlıların ürettiği Bond ve Burton markalı sigara kâğıtlarının alınmaması, onun yerine yerli malına meyledilmesi tavsiye edilmektedir (Uğurlu, 2020: 302-304).

2 beyitlik aşağıdaki manzumede ise şair, Kurtuluş Savaşı döneminin son ve Cumhuriyet döneminin ilk Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler Bey'den (İslam, 2012: 264) tayinini Samsun'dan Konya'ya çıkarmamasını rica etmektedir. Manzumenin tam metni şu şekildedir:

Esbak Ma'arif Vekili Şafā Beg'e Manzūm Telgraf

[fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilātün/fe' ilün]

- 1 Ey şafā-baḫş-ı cihān şāḫib-i menn ü ikrām
Eylerim nazm ile ibkāmı begim istirḫām
- 2 Beni kaldırma vaṭan nāmına lütfen zīrā

Kimsesiz bir ğaribim Şamsun ilinde tenhā (Uğurlu, 2020: 354)

Bir başka manzumede Samsun eski defterdarı Avni Bey'le Samsun Gazetesi başmuharriri Edhem Veysi Bey'in muhakemeleri, mizahi bir üslupla ve o dönemde Samsun ve çevresinde gelenek haline gelen güreş müsabakaları tarzında anlatılmıştır. Mesnevi şeklindeki ilgili manzumeden birkaç beyit aşağıdadır:

...

Biraz yağlandılar şîr-i jiyânlar
Nihâyetde tutuşdı pehlevânlar

...

Birinci hâmlde kündeyle düşdi
Yüzi mantar gibi biraz buruşdı

...

Karışdı mes'ele olmaz dinildi

Güreş başka güne ta'lik idildi (Uğurlu, 2020: 375-376)

Baba Hüsnî Divanı'nda Osmanlı ve Cumhuriyet döneminin ünlü isimlerinden asker, diplomat ve siyasetçi Ali Fethi Okyar'ın (Göçmen, 2007: 342-343) övgüsünü ve Samsun gelişini konu alan 7 beyitlik bir gazel bulunmaktadır. Manzumede, reh-nüma (yol gösteren) olarak gösterilen Fethi Bey'in Samsun'a gelişinden duyulan memnuniyet dile getirilmekte ve paşanın gelişine tarih düşürülmektedir. *Dâhiliyye Vekîl-i Esbakı Fethi Beg Hazretlerine Kudûmiyye* başlıklı şiirin bazı beyitleri şu şekildedir:

Merhabâ ey milletîñ şems-i münîri merhabâ
Zâb u rabt-ı mülk için teşrifîne cânlar fedâ

Hâbbezâ teşrifîñiz itdi teşâdüf cum' aya
'Iyd-ı ekber yapmalı millet bugünde mu'laqâ

...

Bir melik çıktı beşâretle didi târihîñi
Şamsun'a geldi bugün Fethî gibi bir reh-nümâ
Sene 1338 [1919] (Uğurlu, 2020: 434-435)

Sonuç

1881-1942 yılları arasında yaşayan “Baba Hüsnî” lakaplı Hüseyin Hüsnü Ozanbay, divan şiiri geleneğinden modern şiire ve halk şiirine uzanan Türk şiirinin ilginç bir halkasını temsil etmektedir. Muallim bir babanın oğlu olan Baba Hüsnî; Dağistan'da doğmuş, İstanbul'da Darülmualimîn ve Darülfünûn'da eğitim görmüş, hattat, muallim, şair kimlikleriyle döneminin çok yönlü münevverlerinden biri olmuştur. Şimdilik eldeki tek eseri *Divanı*'dır.

Baba Hüsnî Divanı'nın en önemli taraflarından biri şairin yaşadığı zaman ve mekânlara ışık tutmasıdır. Bu bağlamda Hüsnî'nin uzunca bir süre yaşadığı ve çeşitli yönleriyle eserine yansıttığı en önemli mekânlardan biri Samsun ve çevresidir. *Divan*'da yer alan manzumelerin Samsun ve çevresi için sosyal, kültürel, tarihî, hatta iktisadî açıdan bile önemli olduğu görülmektedir.

Yapılan incelemede *Baba Hüsnî Divanı*'nda Samsun isminin tam 81 defa geçtiği tespit edilmiştir. Ayrıca Samsun'un ilçelerinden Bafra 10, Ladik 5, Çarşamba da 1 defa geçmektedir. *Baba Hüsnî Divanı*'nda, doğrudan Samsun'la ilgili tespit edilmiş 44 manzume bulunmaktadır. Bu manzumelerin toplam mısra sayısı 1132'dir. Bize göre bu oldukça yüksek bir rakamdır. Neredeyse ayrı bir şiir kitabı oluşturacak boyuttadır. Hüsnî'nin Samsun'la ilgili şiirlerinde; Samsun ağalarından, dönemin Samsun milletvekillerinden ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyelerinden Trabzonlu Hasan Umur Bey'den, Gürbüz Çocuk dergisinin yazar kadrosunda yer alan şair Şükrü Emin

Bey'den, Millî Mücadele'de büyük gayretleri görülen Samsun Çaparcılar Heyeti'nden, Cumhuriyet döneminin ilk Milli Eğitim Bakanı İsmail Safa Özler Bey'den, Samsun Defterdarı Avni Bey'le Samsun Gazetesi başyazarı Edhem Veysi Bey'den, Samsun Belediye Reisi ve daha sonra milletvekili Hacı Hayrullah-zade Ömer Niyazi Bey'den, Samsun milletvekilleri Şükrü Fırat Bey ve Süleyman Adil Okuldaş'dan Samsun Defterdarı Zühdî Bey gibi dönemin birçok devlet adamından ve zaman zaman da Samsun ve Bafra halkından, esnafından izlere rastlanmaktadır.

Bu manzumelerin uzunlukları, şekil ve muhtevaları farklılık göstermektedir. Tespit edilen manzumelerden 21'inin mesnevi, 7'sinin murabba, 7'sinin gazel, 5'inin kaside, 4'ünün kıta nazım şekliyle yazıldığı tespit edilmiştir. Şiirlerin beyit sayıları 2 ile 42 arasındadır. Aynı şekilde şiirlerin içerikleri de değişmektedir. Bu 44 manzumeden bazılarında baştan sona Samsun'dan veya sakinlerinden bahsedilirken, bazılarında sadece Samsun adı geçmektedir.

Baba Hüsnî'nin şiirlerinde Samsun'un umumiyetle olumlu bir şekilde yansıdığı görülmekte, Samsun övgüsü ve sevgisi gözlenmektedir. Şiirlerde; Samsun'da Millî Mücadele sırasında yaşananlara da, Cumhuriyet'in ilk yıllarında görülen fakirlik, çeşitli hastalıklar gibi sıkıntılara da, hamsi bayramı, ramazan davetleri gibi âdetlere de rastlanmaktadır. Bu bakımdan *Hüsnî Baba Divanı* Samsun'un Osmanlı'nın son yılları ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında çekilmiş kültürel, siyasi, sosyal, ekonomik bir fotoğrafı ya da manzum tarihi gibi durmaktadır.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. vd. (2011). *Türkçe sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Divançe-i Baba Hüsnî* (yazma). İstanbul Büyükşehir Belediyesi Taksim Atatürk Kitaplığı, Bel_Yz_K.001414.
- Divan-ı Hüsnî* (yazma). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Nadir Eserler Koleksiyonu, 12923/Y044.
- Ertuğrul, Z. N. (2018). *Klasik Türk edebiyatında kudûmiyye*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Göçmen, M. (2007). Ali Fethi Okyar. *TDVİA*, 33/342-343. İstanbul: TDV Yayınları.
- İslam, İ. (2012). Kurtuluş Savaşı'nda Milletvekili, Vali, Milli Eğitim Bakanı Bir İttihatçı İsmail Safa (Özler) Bey (1885-1940), *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5, 6/263-285.
- Kayıkçı, A. (2013). *Dünden bugüne Samsunlu şâirler ve yazarlar ansiklopedisi*. Samsun: SAY-DER Yayını.
- Kocaoğlu, B. (2014). Samsun Türk Ocağı ve Halkevi (1923-1950). Editör: Osman Köse. *Gelenekten moderniteye Samsun 1923-1950*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Konya Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi memur ve muallimlere mahsus sicil defteri, Dosya No: 611.
- Emir Oğlu, M. (1932). Baba Hüsnü. *Babalık gazetesi*, 8 Ağustos 3925: Konya.
- Pala, İ. (2011). *Ansiklopedik divân şiiri sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınevi.
- Sağ, R. (2019). Makber şiir ve şarkısı. *Bir Dergisi*. Şubat, 5-8.
- Sural, M. (1978). Hattat Baba Hüsnü Ozanbay. *Konya'nın Sesi Gazetesi*, 21 Ekim 1978.
- Sural, M. (1978). Hattat Baba Hüsnü Ozanbay. *Konya'nın Sesi Gazetesi*, 23 Ekim 1978.
- Sural, M. (1978). Hattat Baba Hüsnü Ozanbay. *Konya'nın Sesi Gazetesi*, 24 Ekim 1978.
- Taş, Ö. E. (2008). *Kâzım (İnanç) Paşa; Hayatı, Askerî ve Siyasî Faaliyetleri (1880-1938)*. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Uğurlu, A. (2020). *Baba Hüsnî ve divânı (inceleme-metin)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Uyar, V. S. (1949). Hattat Baba Hüsnü Ozanbay. *Konya Halkevi Dergisi*, 122/10-11.

Yıldırım, S.-Zeynel, B. K. (2010). *TBMM albümü, 1920-2010*. 1/282.

Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda İslamî kaynaklı sözler*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Structured Abstract

The poet and teacher Hüseyin Hüsnü (Ozanbay), who would later be known as "Baba Hüsnü", was born in Dagestan in 1882. His father was the poet and muderris Ömer Efendi. Hüsnü completed his primary and secondary education in his hometown, then came to Istanbul and successfully completed first Dârülmua'llimîn and then Dârülfünûn Faculty of Literature. Hüsnü, who took lessons from prominent teachers of the period such as Tevfik Fikret and Mehmet Âkif, started teaching Turkish and literature at İşkodra Idadisi in 1909. Afterwards, Hüsnü worked as a head teacher at Kabataş and Istanbul sultanates until 1911, and towards the middle of 1911, he was appointed as a literature and Turkish teacher at Samsun High School. Here he also worked at the Trade and Girls' Secondary Schools. The poet's Samsun adventure, which started at the age of 30, continued for more than 20 years. At the same time, Baba Hüsnü, who was also known for his poetry in Samsun, was sent to Konya, now Konya Vocational and Technical Anatolian High School, against his own will and with a reduced salary, under the influence of his sharp tongue and rint-meşrep. Baba Hüsnü, who started working in Konya in 1934, died in Konya in 1942 at the age of 60 after working here for 8 years. His grave is in Üçler Cemetery.

The content, language and style of Baba Hüsnü's poems, which were fed by both traditional and modern educational institutions, were also affected by this situation. While he sometimes wrote eulogies in classical ode, quoted verses and hadiths, and used a heavy language, at other times he wrote very simple poems in syllabic meter. Although he continued the old style in terms of form, when his poems in the Divan are analyzed, it is seen that Baba Hüsnü also benefited from folk poetry. Therefore, it is possible to consider Baba Hüsnü as one of the poets of his period who served as a bridge between divan literature and folk literature. In addition, the poet also wrote national and patriotic poems in a simple language and style for the purpose of morale and moral support for the soldiers during the years of the War of Independence.

Baba Hüsnü's only known work for now is his Divan. Baba Hüsnü's Divan, of which two manuscripts are known, deals with a wide range of subjects such as religious and mystical issues, complaints and criticism of the period, the theme of love, historical events, and death. In addition, an important aspect of Hüsnü's poems is their humor. Baba Hüsnü Divan is very important in terms of reflecting the material and spiritual difficulties experienced in the last years of the Ottoman Empire and the first years of the Republic, the events in the country during the National Struggle, and the social life of the period and places where it was written.

The analysis revealed that the name Samsun is mentioned 81 times in Baba Hüsnü Divan. In addition, Bafra, Ladik, Ladik and Çarşamba, the districts of Samsun, are mentioned 10, 5 and 1 times, respectively. There are 44 verses directly related to Samsun in Baba Hüsnü Divan. The total number of verses of these verses is 1132. These verses are considered to be very important in terms of Samsun's social, cultural, literary, political, and even economic history. In Hüsnü's poems about Samsun; Hasan Umur Bey from Trabzon, one of the aghas of Samsun, one of the deputies of Samsun of the period and a member of the Mudafaa-i Hukuk Cemiyeti, poet Şükrü Emin Bey, one of the authors of the magazine Gürbüz Çocuk, Samsun Çaparcılar Committee, İsmail Safa Özler Bey, the first Minister of National Education of the Republican period, Samsun Treasurer Avni Bey and Samsun Newspaper editor-in-chief Edhem Veysi Bey, Many statesmen of the period such as Samsun Mayor and later MP Hacı Hayrullah-zade Ömer Niyazi Bey, Samsun MPs Şükrü Fırat Bey and Süleyman Adil Okuldaş, Samsun Treasurer Zühdi Bey are mentioned, and from time to time traces of Samsun's customs, food, people, poverty, social and economic life of that period are encountered. Samsun and its inhabitants are mostly reflected positively in Baba Hüsnü's poems, and they are generally mentioned with admiration and praise.

In this article, firstly, information about Baba Hüsnü's life, literary personality and his work is given, then the verses about Samsun in Baba Hüsnü Divan are evaluated and the translated texts of some of them are presented.